

Les sitges de Tolegassos. Aspectes de la fase republicana del jaciment.

JOSEP CASAS I GENOVER, VICTÒRIA SOLER I FUSTÉ, JORDI TURON I SERRA (*)

RESUM:

Únicament a partir de les troballes i excavacions a les sitges localitzades en un sector molt concret del jaciment (a la meitat oriental de la vil·la), es pot documentar la primera ocupació de l'indret. Aquesta ocupació s'inicià a les darreries del s. II a.C.; primer amb una explotació rural indígena i, més tard, a la fi del s. II o inicis del s. I a.C., amb una vil·la rústica de tipus itàlic, segurament de petites dimensions però dotada d'un cert luxe i ornaments, tal com palesen les restes de paviments de marbre, tesselles de mosaic i pintures murals de gran qualitat. Aquest nucli inicial, una vegada reformat a la fi del principat d'August o inicis de Tiberi, serà el que donarà lloc a la gran vil·la alto-imperial, sòbria, sense massa luxes, però extremadament funcional i especialitzada en l'explotació del camp.

Paraules clau: Tolegassos, vil·la romana, sitja, ceràmica.

Una de les fases menys conegudes del jaciment, de la qual en tenim evidències disperses, però cap estructura d'habitació, és la que correspon al període tarδο-republicà. Les estructures, habitacions i edificis de la vil·la alto-imperial, que abasta tot el jaciment, han destruït quasi totalment les restes dels segles II i I a.C. i, en bona part, les de les construccions d'època augustal. Únicament algunes sitges i dipòsits ens permeten constatar una ocupació de l'indret almenys des de la fi del s. II a.C. i potser abans. El mateix contingut de les sitges que es van colgar en un moment més reculat posa en evidència l'existència d'edificacions anteriors, que possiblement estarien relacionades amb una explotació indígena. Una modesta casa de pagès damunt la qual es va bastir la primera vil·la a la manera romana en una data força antiga. Dins aquests àmbits obliterats a la transició entre els segles II i I a.C. apareixen elements de construcció que ens parlen clarament d'un edifici més vell, destruït o fora d'ús quan es van tancar les sitges.

Troballes de restes de llars engrunades, de fang endurit provinent de cobertes i murs d'una cabana típicament ibèrica, o restes de paviment d'*opus signinum* decorat amb tesselles blanques, i les mateixes sitges, són proves evidents de l'existència en aquell indret d'un hàbitat més o menys modest, que barreja elements indígenes amb altres elements constructius de tipus itàlic.

Dues de les sitges que documenten la fi d'un període van ser farcides de terra d'escombreres cap a la fi del s. II

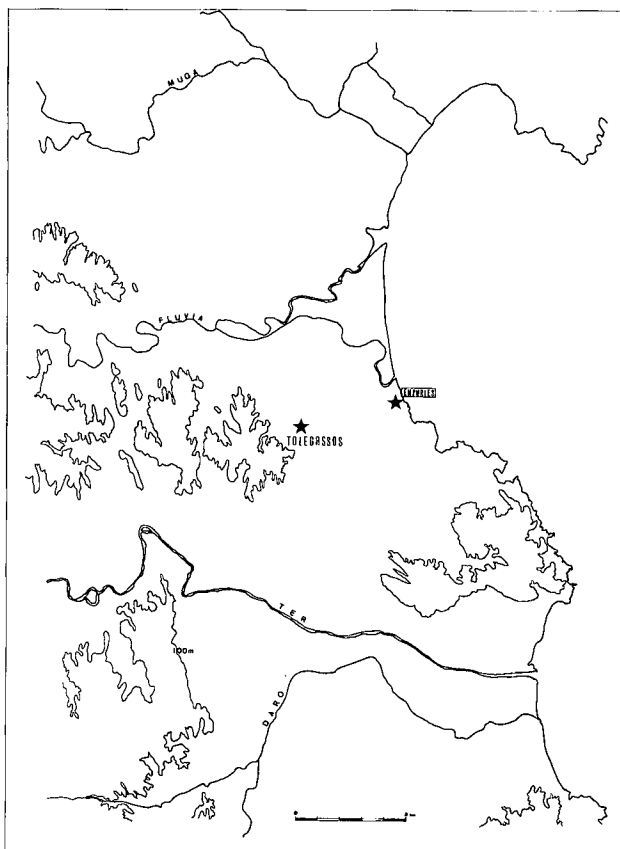

Fig. 1.- Localització de la vil·la en el rera país empordà.

(*) Col·laboradors del Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona.

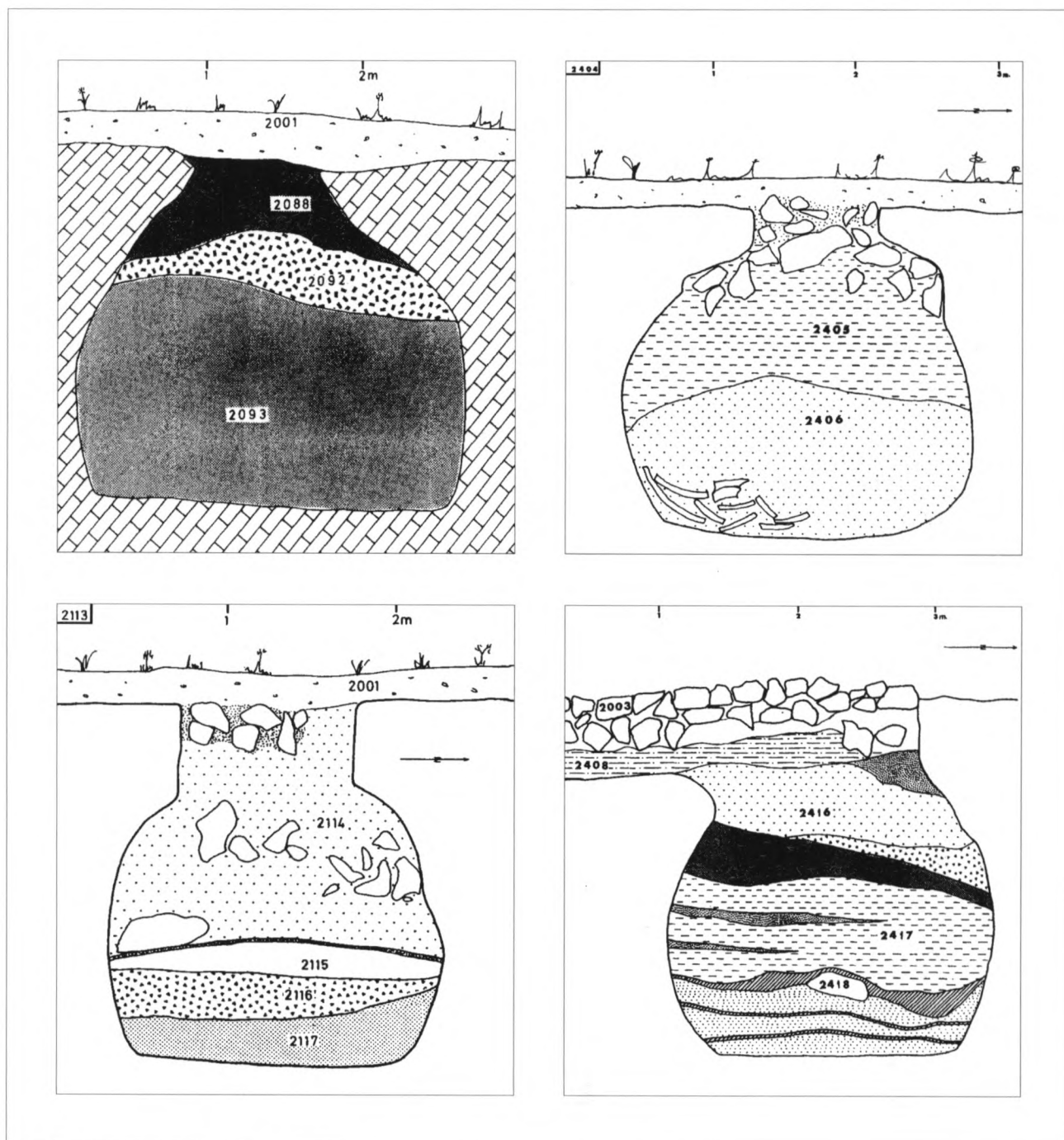

Fig. 2.- Seccions estratigràfiques de les sitges

a.C. Són les que estudiarem en primer lloc. Dues sitges més van quedar fora d'ús pocs anys més tard; segurament dins el primer terç o primera meitat del s. I a.C. L'obliteració de les primeres sitges va donar pas a una nova edificació a la fi del s. II a.C. Una primera i petita vil·la de tipus itàlic de la que tampoc trobem estructures in situ, però que documentem en els farciments de noves sitges colgades, aquesta vegada, a la fi del principat d'August. En aquest darrer grup de sitges, i en altres estrats relacionats amb la construcció d'un nou edifici a inicis del s. I d.C. (entre 30 i 40 anys abans de la fundació de la gran vil·la alto-imperial), trobem restes de nous elements constructius de la vella vil·la tardo-republicana. És normal trobar-hi *tegulae*, però també un important lot de tesselles d'un mosaic quadricolor, elements de paviment de marbre i d'altres pedres de qualitat, restes de pintures murals i, fins i tot, elements d'estatuària, entre els quals

podem reconèixer un fragment de maça d'una estàtua d'Heracles, de marbre.

Tant la construcció del segon edifici, en els primers dècennis del s. I d.C., com la de la vil·la alto-imperial, entorn el 40-50, van acabar de destruir l'antiga, petita i relativament luxosa vil·la tardo-republicana, a la que també pertanyien dos petits dipòsits folrats d'*opus signinum* colgats cap al canvi d'era. Per tant, únicament s'evidencia la seva existència a partir de les troballes de les sitges i amb els farcits de diferents depressions i basses del sòl natural situades al sector nord-oriental del jaciment. Analtzarem el contingut i la cronologia de les sitges, degut a què sol tractar-se de troballes tancades que proporcionen cronologies prou fiables, malgrat que en alguna ocasió es van veure afectades per construccions posteriors, amb intrusions de materials més moderns, perfectament identificables.

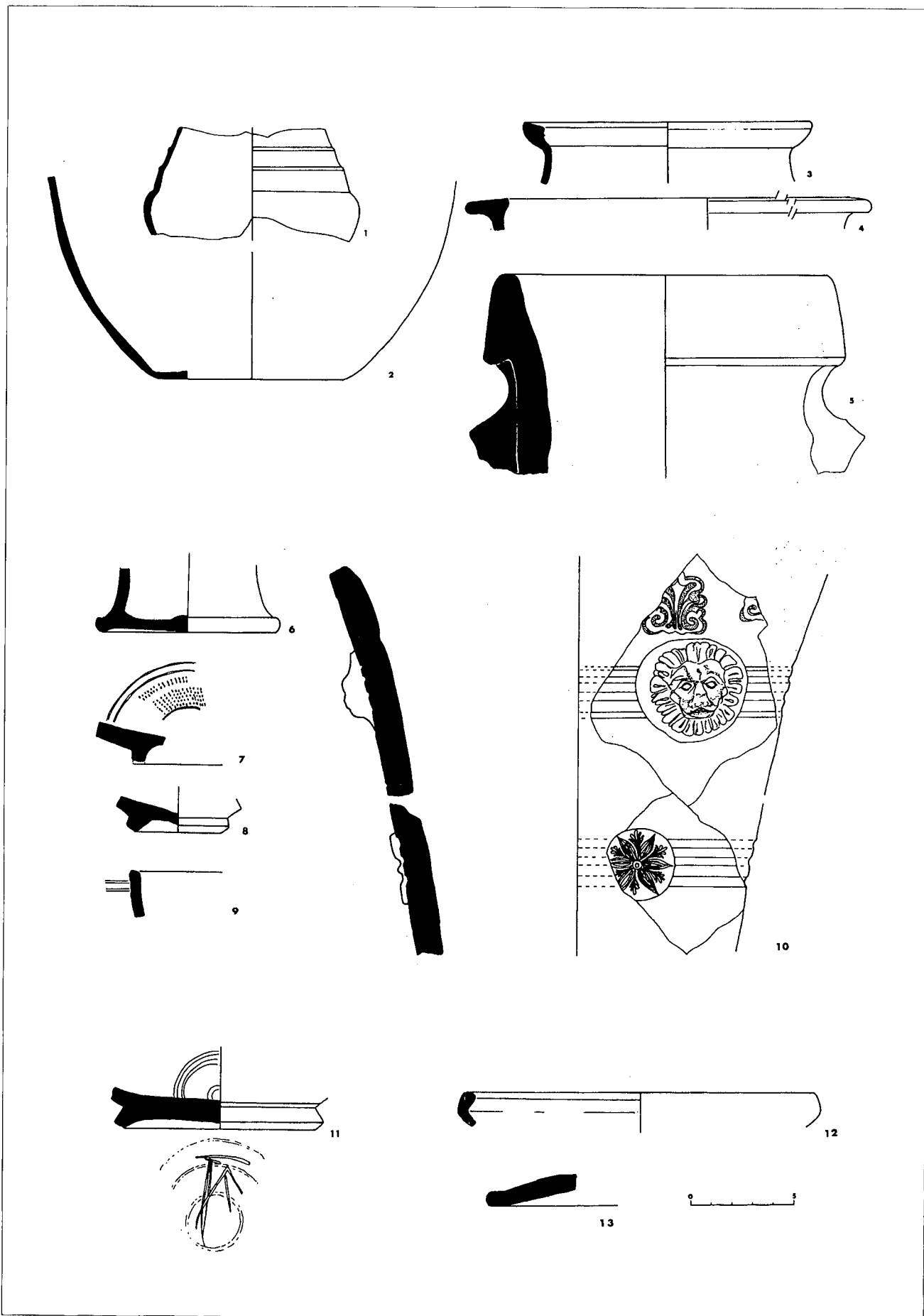

Fig.- 3.- Sitja 2088. U.E. 2092. 1) Grisa emporitana. 2 i 3) Ceràmica d'engalba blanca. 4) Kalathos ibèric. 5) Àmfora itàlica. 6 a 9 i 11) Ceràmica de vernís negre. 10) Ceràmica itàlica amb decoració aplicada. 12) Grisa emporitana. 13) Comuna itàlica de pasta micàcia.

ÀMBITS I SITGES TARDO-REPUBLICANES

La sitja 2088

Les seves dimensions són regulars; dos metres de fondària i dos metres de diàmetre màxim. Es va obrir excavant el sòl geològic, format per un conglomerat de còdols molt tou i fàcil de tallar i erosionable, fins al punt que la sitja es va deformar ja en època antiga degut a esllavissaments. Igual que les altres dues sitges que veurem més endavant, va ser obliterated en dos moments diferents. En un primer moment es deuria omplir de terres i escombreres fins dalt, però al llarg dels anys les terres del seu interior es van anar compactant i deurien cedir, obrint-se un sot de poca profunditat que dificultava la circulació pel lloc. Per aquest motiu, cinc-cents anys després d'obliterated-se per primera vegada s'hi va abocar més terra per anivellar el sòl, colgant el forat

L'excavació de la sitja ens va permetre documentar tres estrats; el més recent i els dos inicials, tots ells prou interessants, ja que documenten èpoques fosques del jaciment. Els dos inferiors són d'època tardo-republicana, mentre que el superior ens mostra una reocupació del jaciment en època baix-imperial. L'estudi del material d'aquests estrats ens permet datar els respectius farcits amb poc marge d'error. Però en aquests moments i en aquest apartat ens interessa especialment l'estudi dels estrats antics, car considerem preferible estudiar el contingut de l'estrat tardà en el capítol que més endavant dedicarem a les ocupacions tardo-romanes del lloc.

Els dos estrats principals del seu farcit, els més antics (U.E. 2092 i 2093), són contemporanis, però es van separar i excavar de manera diferenciada per qüestions de metodologia. No obstant, l'estudi del material del seu interior no es pot fer per separat.

L'estrat superior (U.E. 2092), es compon de terres comunes procedents de l'entorn, amarronades, poc dures, amb pedres de grans dimensions i amb poc material arqueològic. Les de l'estrat més profund són semblants, més groguenques, amb força còdols caiguts de les parets de la sitja i també amb pocs materials arqueològics.

Pel que fa al primer, en ser l'estrat que es va trobar directament en contacte amb el sòl del pati en el qual se situa la sitja i, d'altra banda, amb motiu del farcit i anivellament tardà, apareixen alguns fragments de ceràmica que no corresponen a l'època de la primera amortització. Es tracta de dos fragments de ceràmica africana de patina cendrosa i dos fragments de ceràmica africana de cuina de vora fumada, així com un bocí de ceràmica de parets fines, que podem datar, grosso modo, entre la fi del s. I i el s. II de la nostra era. Aquestes intrusions ja no apareixen a l'estrat inferior. L'altre material és el típic dels segles II i I a.C. És a dir, ceràmiques grises emporitanes, d'engalba blanca, campaniana A i B, àmfors itàliques i ceràmiques indígenes. L'anàlisi d'aquest conjunt ens permet esbrinar la data de colgament de l'àmbit.

Referint-nos a la ceràmica de vernís negre, present en poca quantitat de fragments, trobem una base de la forma Lamb. 1, espècie Morel 2320, que es data entre la fi del s. II a.C. fins a mitjan del segle següent (Morel, 1981 pp. 164-165). Al fons extern té un grafit ibèric amb els caràcters Z KA. També apareix un bocí de base de la forma Lamb. 5/7 amb decoració de rodeta en el fons intern, així com la meitat inferior d'un vas de la forma Lamb. 3, espècie 7553 de Morel, amb la mateixa cronologia que els exemplars anteriors (fig. 3, 6). A més, se'n van recuperar una vintena més de ceràmica campaniana A i B

sense forma determinada.

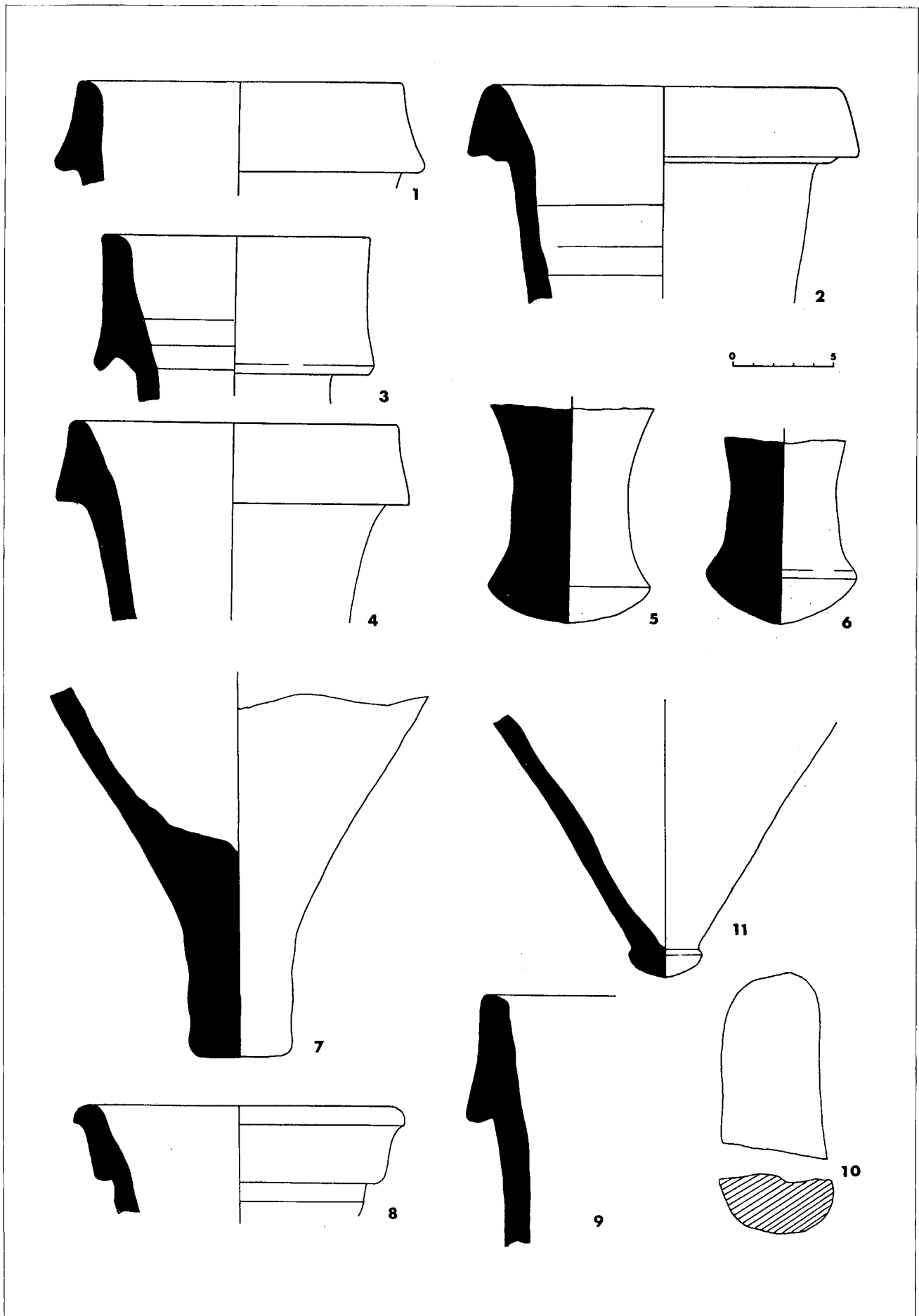
Quant a les altres importacions, els fragments d'àmfora constitueixen el lot més nombrós, amb 39 fragments a l'estrat 2092 i 979 fragments a l'estrat 2093. Es tracta d'àmfors itàliques de la forma Dressel 1, bona part d'elles amb pasta del tipus DB, amb una clara procedència campaniana (Nolla, 1976, pp. 201-202) i amb alguns peus característics atribuïbles a les àmfors greco-itàliques lleugerament anteriors a la Dressel 1 (fig. 4, 1 a 6), i que sembla que es va deixar d'utilitzar durant el tercer quart del s. II a.C. (Aquilué et al., 1984, p. 33). En conjunt, pertanyen a la segona meitat avançada del s. II a.C.

Dins aquest mateix grup de materials d'importació, hem de col·locar-hi alguns fragments que pertanyen a un atuell de forma circular o troncocònica, més estret de la base, amb decoració aplicada en forma de caps de lleó i rosetes barrejades amb palmetes estampades (fig. 3, 10). És una peça excepcional, poc corrent, de la que se'n troben pocs paral·lels. Té una pasta de color amarronat, fosca, micàcia, amb grans de calç i punts negres, lleugerament sorrenca. L'interior de la secció és de color gris més o menys fosc. Sembla que es tracta, en definitiva, del cos de suport d'un cremador o un fogó domèstic semblant a un tipus documentat a Empúries i en altres indrets de Catalunya en contextos d'entorn el 100 a.C. o, més en general, entre els segles II i I a.C. (Dupré, 1985, p. 138).

Pel que fa a les ceràmiques locals, apareixen els tipus més corrents dels segles II i I a.C.; des de ceràmica ibèrica pintada, a grises i oxidades emporitanes i ceràmiques d'engalba blanca. Del primer grup hem identificat poc més de trenta fragments, d'entre els quals només trobem tres bocins amb forma. Es tracta de *kalathoi* pintats amb bandes i cercles de color vermell. Són uns productes molt típics de la segona meitat del s. II a.C. i primera meitat del s. següent i probablement foren fabricats a Empúries o dins la seva àrea d'influència (Aquilué et al., 1984, p. 374). De fet, apareixen arreu de les nostres comarques en contextos semblants, d'entre els quals cal citar per la seva importància i interès el farcit de les sitges del "Decumanus B" (Kardo B) d'Empúries o, com un altre paral·lel proper, el Camp del Bosquet de Camallera (Aquilué et al., 1984, pp. 367-378; Casas, 1981, pp. 275-281).

Un altre grup força nombrós, amb un total de 58 fragments entre ambdós estrats, és el de les ceràmiques d'engalba blanca (fig. 3, 2 i 3 i fig. 5, 1 i 2). És una producció detectada per primera vegada a Empúries i Girona i que fa pocs anys ha estat objecte d'alguns estudis de detall que han permès la seva classificació i datació (Nolla, 1981, pp. 51-62). No repetirem ara les seves característiques detalladament, ja que la considerem una producció prou coneguda a partir de les últimes troballes i, d'altra banda, ha estat documentada arreu de les comarques gironines. Recordarem, per exemple, que es caracteritza per tenir unes argiles fines, de colors ataronjats més o menys clars, ben cuites, dures, compactes i uniformes, amb presència de petits punts brillants. Tots els recipients solen anar recoberts d'una fina capa d'engalba de color blanc que no sempre s'ha conservat. La seva cronologia s'ha situat entre mitjan del s. II fins a mitjan del s. I a.C. (Nolla, 1981, pp. 51-62) i apareix a Empúries en el farcit de la sitja citada abans, en un context de finals del s. II a.C. (Aquilué et al., 1984, p. 375).

Finalment citarem alguns bocins de ceràmica emporitana (en total 23 fragments), que pertanyen tots ells a vasos bicònics grisos o rosats i plats cuits en foc reductor i que, per tant, presenten el color gris típic de la producció (fig. 3, 1 i 12, i fig. 5, 5). És el grup de ceràmica de producció

4.- Sitja 2088. U.E. 2093. 1 a 11) Àmfora. 10) Pedra d'esmolar.

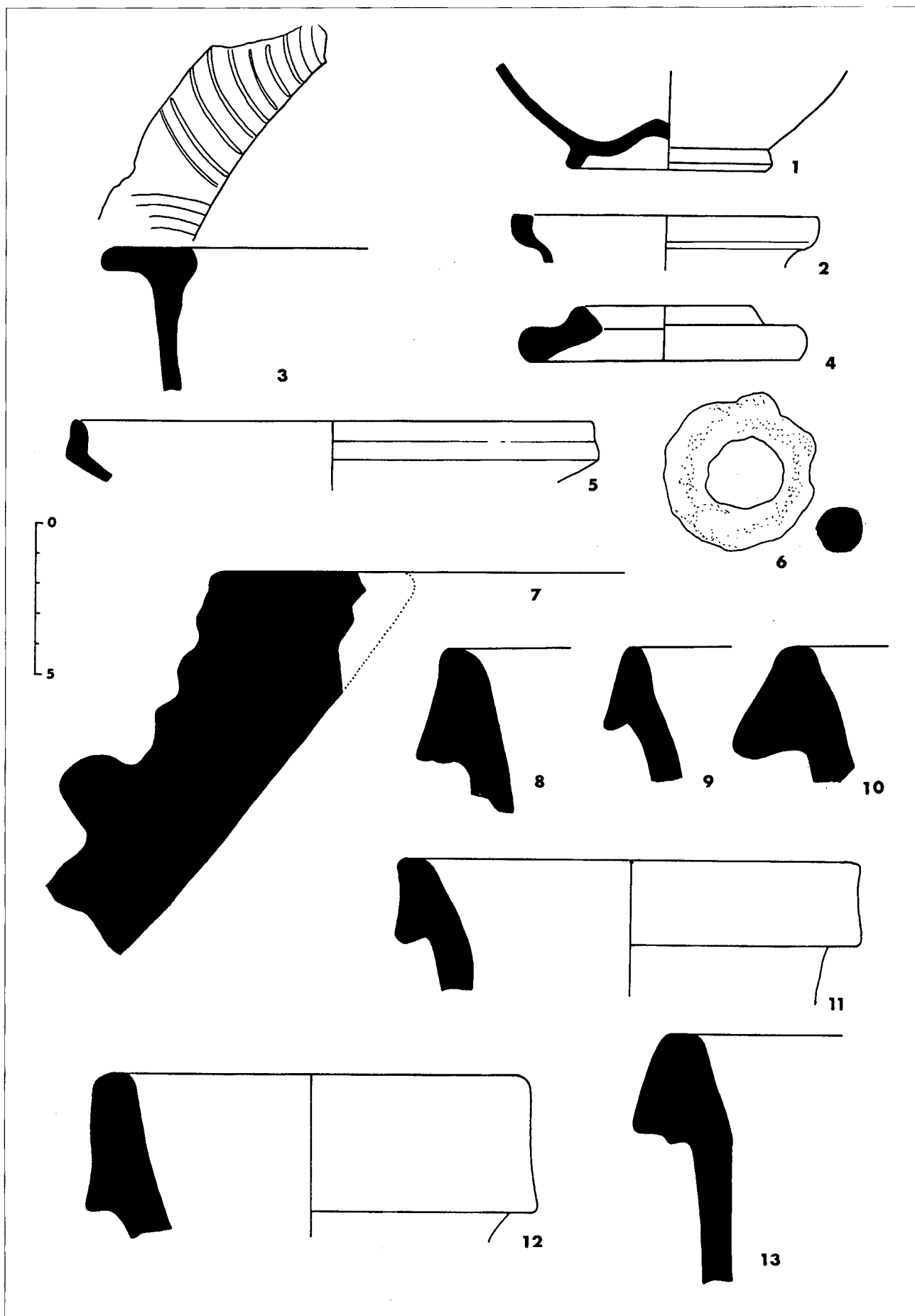

Fig. 5.- Sitja 2088. U.E. 2093. 1 i 2) Ceràmica d'engalba blanca. 3) Kalathos ibèric pintat. 4) Anell de ceràmica indígena a mà. 5) Grisa emporitana. 6) Anella de ferro. 7) Dolium. 8 a 13) Àmfora itàlica.

local més abundós a les nostres comarques; té un origen en vasos ibèrics del s. IV a.C. i perdura fins ben entrat el s. I a.C. en la seva àcies clàssica, perllongant-se fins els primers anys del s. I de la nostra era en una àcies tardana molt característica.

Després d'examinar el conjunt de material trobat en els dos estrats més antics del farcit de la sitja i atesa la seva homogeneïtat, sembla que no pot haver-hi cap dubte per a la seva datació. Sortosament, a més, disposem de dos excel·lents paral·lels a aquest conjunt, més rics en material que el farcit de la sitja, però totalment idèntics pel que fa a les produccions i formes detectades. El primer, importantíssim, és el de les sitges del "Decumanus B" (Kardo B) d'Empúries, datat amb força precisió cap a les darreries del s. II a.C. (Aquilué et alii, 1984, p. 367, recollint altres paral·lels). L'altre, més modest, és el dipòsit d'àmfores del Camp del Bosquet (Camallera), que en un estudi previ datàvem dins la segona meitat del s. II a.C. (140-120 a.C.), data que considerem que cal rebaixar fins el darrer quart d'aquell segle (Casas, 1981, pp. 275-281). Curiosament, aquesta cronologia coincideix no tan sols amb la data de fundació de la ciutat romana d'Empúries (Aquilué et al. 1984, en general), sino també amb la data de construcció del magatzem de l'Olivet d'en Pujol a Viladamat (Casas, 1989, pp. 21-63).

El dipòsit 2104

L'agost del 1989 es van continuar els treballs d'excavació a la zona est del jaciment a fi d'intentar delimitar el conjunt per aquella banda. Tot i que no es va poder arribar al límit de la vil·la, es va posar al descobert una interessantíssima estratigrafia tardo-republicana que corresponia a dos moments ben diferenciats. Bona part d'aquests estrats i àmbits corresponen a la fi del s. I a.C. i al canvi d'era; per tant, seran estudiats amb més detall en el proper apartat. Només un d'aquests àmbits ens interessa en aquests moments, ja que està relacionat amb l'estació més antiga detectada fins ara als Tolegassos.

L'estratigrafia que es va posar al descobert es troba dins una depressió tallada en el sòl geològic i orientada de nord a sud, i en un extrem va aparèixer un dipòsit de forma més o menys rectangular obert directament a la roca i colgat amb terres d'escombreres que contenien gran quantitat de cendres vegetals (U.E. 2106), enmig de les quals es va recuperar un elevat nombre de llavors carbonitzades (sobretot raïm, blat i ordi). El farcit i el dipòsit estaven coberts i segellats per dos estrats augustals i un tel d'argamassa de la mateixa època. Malauradament, tant el farcit com els estrats que el cobrien (U.E. 2105 i 2110), es van veure afectats per caus de talps, però van poder ser delimitats i el material separat sense massa dificultat. No ens ha d'estranyar, doncs, que en els inventaris hi hagi alguns fragments de ceràmiques augustals al costat d'altres produccions del s. II a.C. (en concret, 4 fragments de t.s. retina).

El material ceràmic és semblant al que es va trobar a la sitja anterior i serà comentat més endavant. Quant al material no ceràmic, a part de la gran quantitat de llavors que hem citat suara, cal destacar les restes de la llosa d'una llar de fang cuit de tipus indígena amb les empremtes de fragments d'àmfora i fins i tot alguns esquerdisos d'àmfora Dressel 1 encara enganxats a la seva part inferior i algunes restes de toves també de fang cuit amb senyals de canyes o vímets, que correspondrien a la coberta d'una cabana. A més, dos claus de ferro i una trentena de restes faunístiques difícils d'identificar.

El material ceràmic és lògicament més abundós i predominen les produccions indígenes per damunt les importacions itàliques. Destaquen pel seu elevat nombre els fragments de ceràmica ibèrica oxidada i reduïda feta a mà o a torn lent (85 i 58 fragments respectivament), i els de ceràmica grisa emporitana clàssica, sobretot els vasos bicònics (27 fragments). També corresponen a produccions locals els dos fragments de ceràmica d'engalba blanca i els dos d'àmfora de boca plana.

D'entre els productes d'importació, el grup minoritari és la ceràmica itàlica de pasta micàcia (5 fragments), d'entre els que sobresurt una base de plat/tapadora amb el peu molt alt i ben diferent als que solem trobar en els contextos de la segona meitat i finals del s. I a.C. (fig. 7, 3). El grup majoritari és la ceràmica de vernís negre que, malauradament, és quasi sempre molt cremada (especialment els plats de la forma Lamb. 6), per la qual cosa no es pot identificar la seva pasta i saber amb exactitud si és del tipus A o B o si hi ha algun producte local. D'aquesta forma (espècie Morel 1443), han aparegut els fragments corresponents a dos vasos (fig. 6, 11 i 12) que podem datar entre mitjan del s. II a. C. fins a començaments del segle següent (Morel, 1981, p. 114).

Una altra forma molt representada és la Lamboglia 36, espècie Morel 1315 (fig. 6, 9 i 10), amb una datació de mitjan i segona meitat del s. II a.C. (Morel, 1981, p. 104). La segueixen en nombre de vasos la forma Lamb. 33B (Morel 2973 i 2974), amb la mateixa cronologia i la forma Lamb. 31 (Morel 2951), que tot i tenir un origen més antic i una gran difusió a mitjan s. II a.C. és present en contextos de la segona meitat i últim terç d'aquell segle (Morel, 1981, pp. 190-192) i àdhuc del primer quart del segle següent (Sanmartí, 1978, pp. 442-443; Aquilué et al., 1984, pp. 368-369). L'última forma present en el dipòsit és la Lamb. 27b o c (Morel 2843), amb cronologia de la segona meitat o últim terç del s. II a.C. (Morel, 1981, p. 231), (fig. 6, 1 a 8).

La resta de materials d'aquest estrat són poc significatius i es componen bàsicament de ceràmiques comunes de tipologia diversa, encara que algunes de les peces tenen cert interès pel repertori de formes que presenten. En tot cas, hem de citar una tapadora de ceràmica reduïda feta a mà (fig. 7, 7), i una base d'una gerra o petit contenidor amb unes característiques molt semblants a les àmfores itàliques fabricades amb pasta DB (fig. 7, 4).

Les últimes troballes que hem de datar entorn els segles II i I a.C. -en tot cas, anteriors al canvi d'era- són les restes del que semblarien ofrenes de fundació semblants a les que veurem més endavant en un context del segle I. En aquest cas, es tracta, en primer lloc, del cos d'una àmfora itàlica de la forma Dressel 1, mancada de base i de coll i vora, col·locada verticalment en un forat allargat tallat en el sòl geològic, al costat d'una segona àmfora que ens ha arribat aixafada (U.E. 1063, al nord de l'edifici 1). En el seu interior hi havia les restes esmicolades d'un bicònic i un plat de grisa emporitana clàssica, la qual cosa permet situar la troballa entorn els segles II i I a.C. Degut a les característiques de la troballa i la seva col·locació, amb la base tallada expresament, no podem considerar-ho com les restes d'una àmfora per a contenir algun producte, sino com una mena d'ofrena, tal com comentàvem abans.

La segona troballa, també fora de context, era la meitat inferior d'una gerra de ceràmica d'engalba blanca encaixada en un altre forat tallat en el sòl geològic molt a la vora del dipòsit 2104, a l'extrem est del jaciment, a l'indret ocupat més tard pel pati. En el seu interior no hi ha-

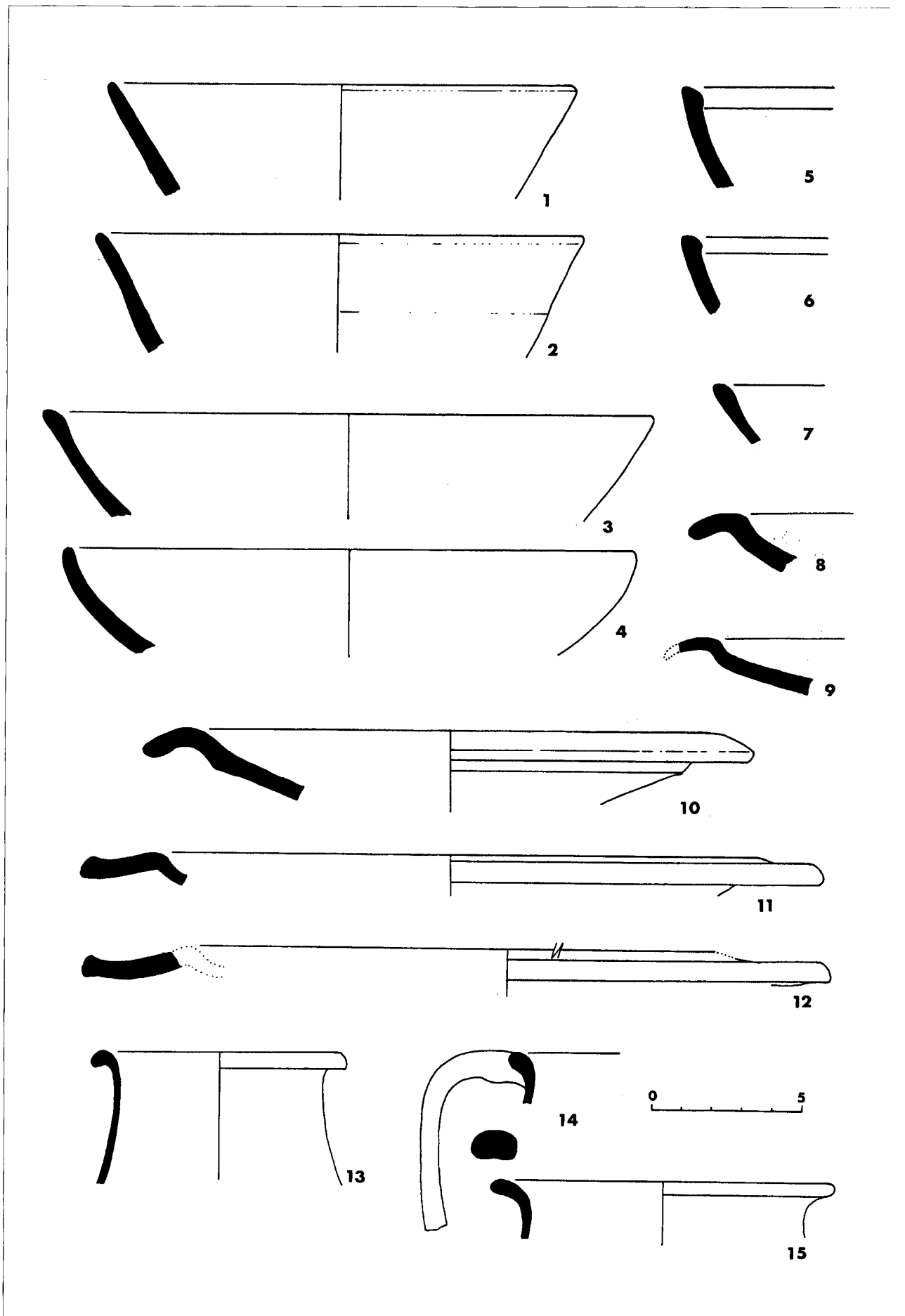

Fig. 6.- Dipòsit 2104. U.E. 2106. 1 a 12) Ceràmica de vernís negre. 13 a 15) Ceràmica emporitana clàssica.

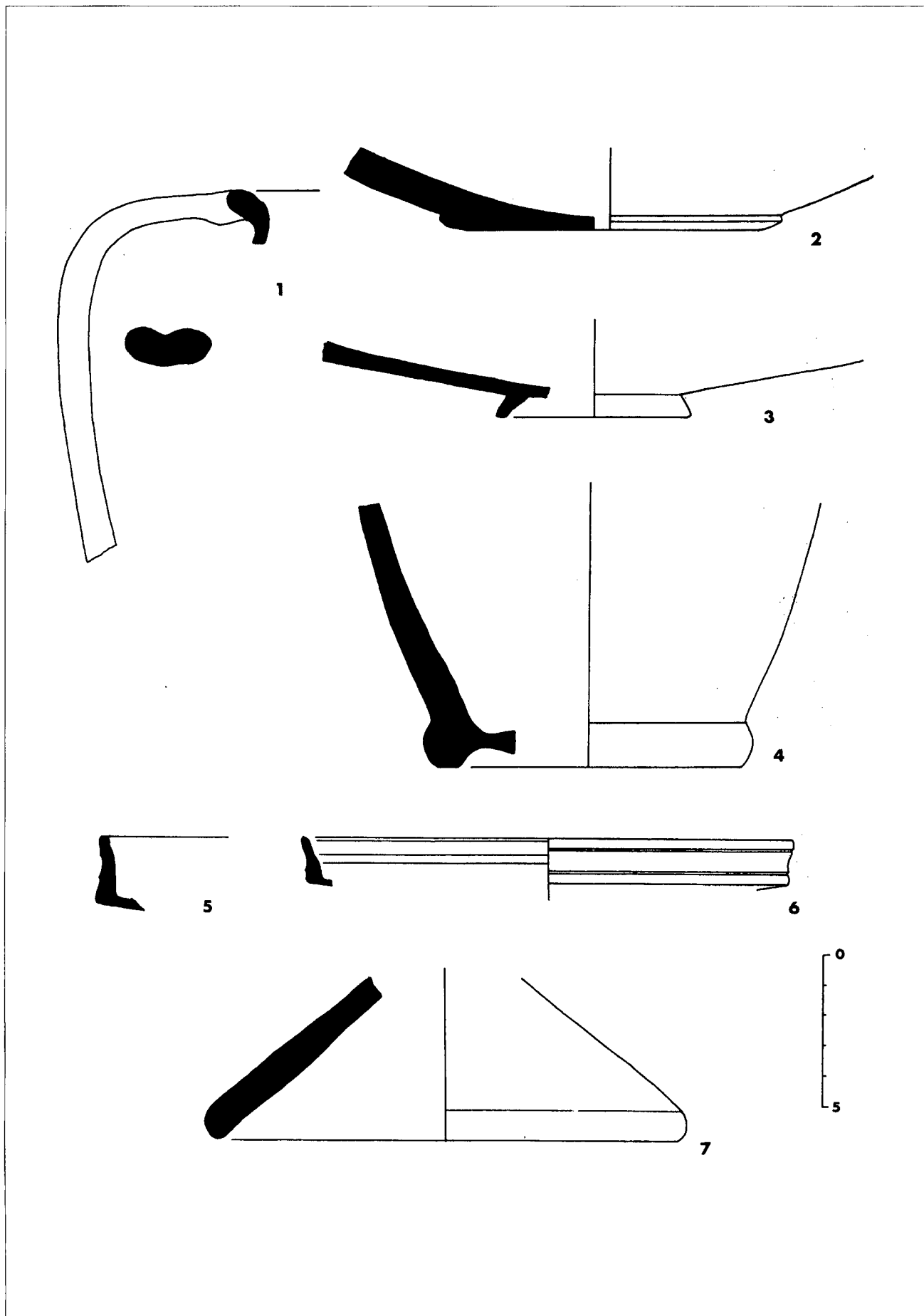

Fig.7.- Dipòsit 2104. U.E. 2106. 1) Ceràmica ibèrica oxidada. 2 i 3) Ceràmica itàlica micàcia. 4) Ceràmica oxidada amb engalba blanca. 5 i 6) Sigil.lata aretina. 7) Ceràmica xomuna reduïda.

via cap altre tipus de material. Ignorem el seu significat exacte, però presenta unes característiques semblants a la troballa descrita anteriorment. En aquest cas, haurem de datar la gerra d'engalba blanca entre la fi del s. II i la primera meitat del s. I a.C.

Sitja 2404

Descoberta i excavada durant la campanya d'estiu de 1991, està situada a l'extrem nord del mur perimetral est pertanyent a la fase 1 del període alto-imperial de la vil.la. Tot i que fou obliterated força anys abans de la construcció d'aquest mur de mitjan del s. I d.C., els seus estrats superiors van quedar afectats per les obres que s'efectuaren al seu damunt durant el govern de Claudi. Aquesta afectació va consistir en el formigonat de la boca de la sitja (un farcit molt dur de pedra i morter), que va permetre consolidar el fonament de la paret en un punt en què el basament es feia especialment tou degut al farcit preexistent de l'interior de la sitja. Per aquest motiu, diversos materials ceràmics, aliens al farcit original, es van introduir dins l'estrat superior dels dos que colgaven el forat. Constitueixen sens dubte una intrusió pertanyent a l'època en què es va construir el mur i al període durant el qual va estar en activitat aquella part de l'edifici de la fase 1. La intrusió es detecta no tan sols per tractar-se de materials estranys, sinó per representar un percentatge ínfim comparat amb la resta dels fragments ceràmics de l'estrat. Concretament, 7 fragments de ceràmiques africanes de cuina i 2 de sigil.lata sudgàl.lica davant els més de 500 fragments de materials tardo-augustals.

Una vegada més, a part dels fragments de ceràmica, que constitueixen el gruix del lot de material arqueològic recuperat en el farcit, tant en el primer estrat (U.E. 2405), com en el segon i darrer (U.E. 2406), van aparèixer força restes faunístiques, algunes eines de ferro i, sobretot, restes de paviment d'*opus signinum* abocat amb motiu de la reforma d'un edifici més antic. Cal assenyalar que entre el picadís de ceràmica de les restes de paviment apareixen fragments de campaniana B i d'àmfora itàlica de la forma Dressel 1, la qual cosa constitueix un nou indicatiu per datar la tan evident i no trobada vil.la tardo-republicana a la fi del s. II o inicis del s. I a.C., tal com assenyalen troballes disperses provinents d'altres àmbits del jaciment. El conjunt ceràmic, si bé bastant elevat quant a nombre de fragments, no és prou significatiu per poder esbrinar amb seguretat la data de la primera obliteració de la sitja, atesa la diversitat de produccions identificades, amb una cronologia que abasta pràcticament tot el s. I a.C. encara que els bocins d'època augustal, sempre presents, són francament minoritaris. Vegem-ho amb més detall.

L'estrat superior, el més recent (U.E. 2405), és el que es va veure afectat pel fonament del mur alto-imperial. Per tant, és lògic trobar-hi intrusions més modernes a la part més alta del farcit, confosa amb el mur i el sòl de circulació de l'habitació. Com a intrusions hem de considerar cinc bocins de ceràmica africana de vora fumada (Hayes 196 i 197), un fragment de T.S. Africana C, sense forma, i dos fragments de T.S. Africana A de la forma Hayes 27, ambdós bastant tardans i que hem de datar a inicis o primera meitat del s. III (fig.9, 14 i 15). És el moment d'abandonament de la vil.la.

Com a materials pertanyents al moment de construcció del mur de la vil.la alto-imperial, que potser no podrem considerar com a intrusions, sinó com l'evidència del farcit de la part superior del forat per preparar la fonamenta-

ció, cal citar el conjunt de sigil.lates sudgàl.iques (2 fragments), aretines o itàliques (6 frag.), ceràmiques de parets fines (18 frag.) i grisa de boca trilobulada (5 frag.), així com un lot de 47 bocins de grisa emporitana amb una cronologia molt pròxima o idèntica a la de les produccions anteriors. El conjunt ceràmic es completa amb un lot notable de ceràmica comuna (191 fragments oxidats i 55 reduïts) i tres esquerdisos de ceràmica de vernís negre, residuals.

Els pocs bocins de sigil.lata itàlica, relativament tardans dins la producció (fig. 8, 1 i 4), s'han de datar en època de Tiberi-Claudi, tot i que el segon dels citats podria ser lleugerament anterior, possiblement de la fi del principat d'August. Al mateix període semblen pertànyer els fragments de ceràmica de parets fines (fig. 8, 9 a 11), dels que en trobem paral.lels idèntics a la sitja 2060 amb una data d'obliteració d'inicis del s. I, però que també són presents a l'estrat més antic de les escombreres del sector 2 de la vil.la, en època de Tiberi-Claudi (Casas & Nolla, 1993, pp. 19-26). Un d'ells pertany, malgrat la forma i acabats, a la producció de ceràmica grisa emporitana tardana (fig. 8, 11).

Les àmfores, tan nombroses, també ofereixen una certa dificultat a l'hora de datar el conjunt, atès que només 16 dels 183 fragments pertanyen a formes i, d'entre aquests, bona part són peus o nanses. Tan sols identifiquem clarament un coll i vora de la forma Dressel 2/4 i un altre de la forma Pascual 1 (fig. 9, 1 i 2), així com un peu que deu correspondre també a una Dressel 2/4. La presència d'aquesta forma assenyalava una cronologia que cal situar també dins el s. I.

D'entre el conjunt de ceràmiques de taula o cuina que es mouen dins el mateix marc cronològic, el més nombros és el de la ceràmica emporitana moderna o tardana; producció ben identificada, amb una cronologia força precisa des del s. I a.C. fins inicis del s. I d.C. i un repertori de formes conegut (Comunes, 1990, pp. 41-42). A la producció pertanyen diversos vasos, bols i urnes que responen als tipus i formes habituals i repetits en gairebé tots els estrats d'època augustal i primera meitat del s. I de la vil.la de Tolegassos (fig. 8, 2, 3, 5 a 8 i 11).

Pel que fa a les ceràmiques comunes, oxidades o reduïdes, els diversos recipients no s'aparten dels tipus ja identificats en altres contextos augustals i del s. I d'aquestes contrades. Algunes de les gerres encara conserven el llavi pla, amb la secció en forma de quatre, com un record de les gerres recobertes d'engalba blanca dels segles II i I a.C. i que semblen desaparèixer o reconvertir-se cap al canvi d'era (fig. 9, 6). En altres ocasions, i sobretot en el cas dels productes cuits sense presència d'oxigen, apareixen olles o urnes amb el perfil en forma d'essa i el llavi tombat a l'exterior i poc desenvolupat (fig. 9, 3 i 9), característica força típica dels primers decennis del s. I. Quant als plats de la mateixa producció, presents, però menys nombrosos, no presenten característiques especials (fig. 9, 13). Cal tenir en compte, però, que és una forma que perdura durant tota la romanitat i que sofreix pocs canvis en el decurs de més de quatre segles.

Com a material no ceràmic, que no aporta cap informació pel que fa a la datació de l'estrat, citarem alguns fragments de ferro (claus i eines), un conjunt notable de restes faunístiques d'animals domesticats (amb predomini d'ovicaprins) i restes malacològiques. Més a més, gairebé una cinquantena de restes de paviment engrunat i abocat en el farcit, amb presència, en alguns dels fragments, de bocins de ceràmica campaniana B i àmfora Dressel 1

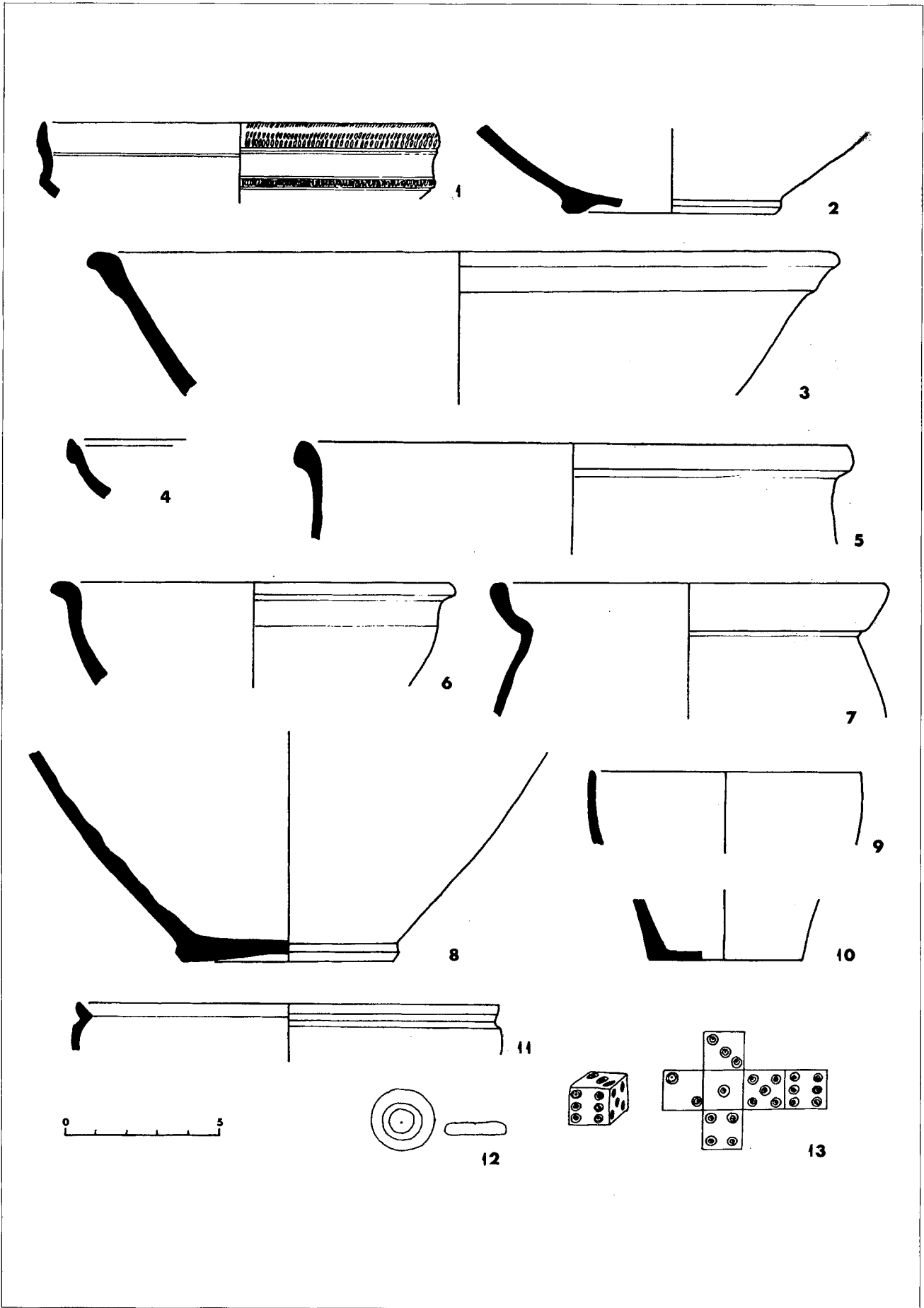

Fig. 8.- Sitja 2404. U.E. 2405. 1 i 4) Sigil.lata aretina. 2, 3, 5 a 8 i 11) Grisa emporitana tardana. 9 i 10) Ceràmica de parets fines. 12) Fitxa d'os. 13) Dau d'ivori.

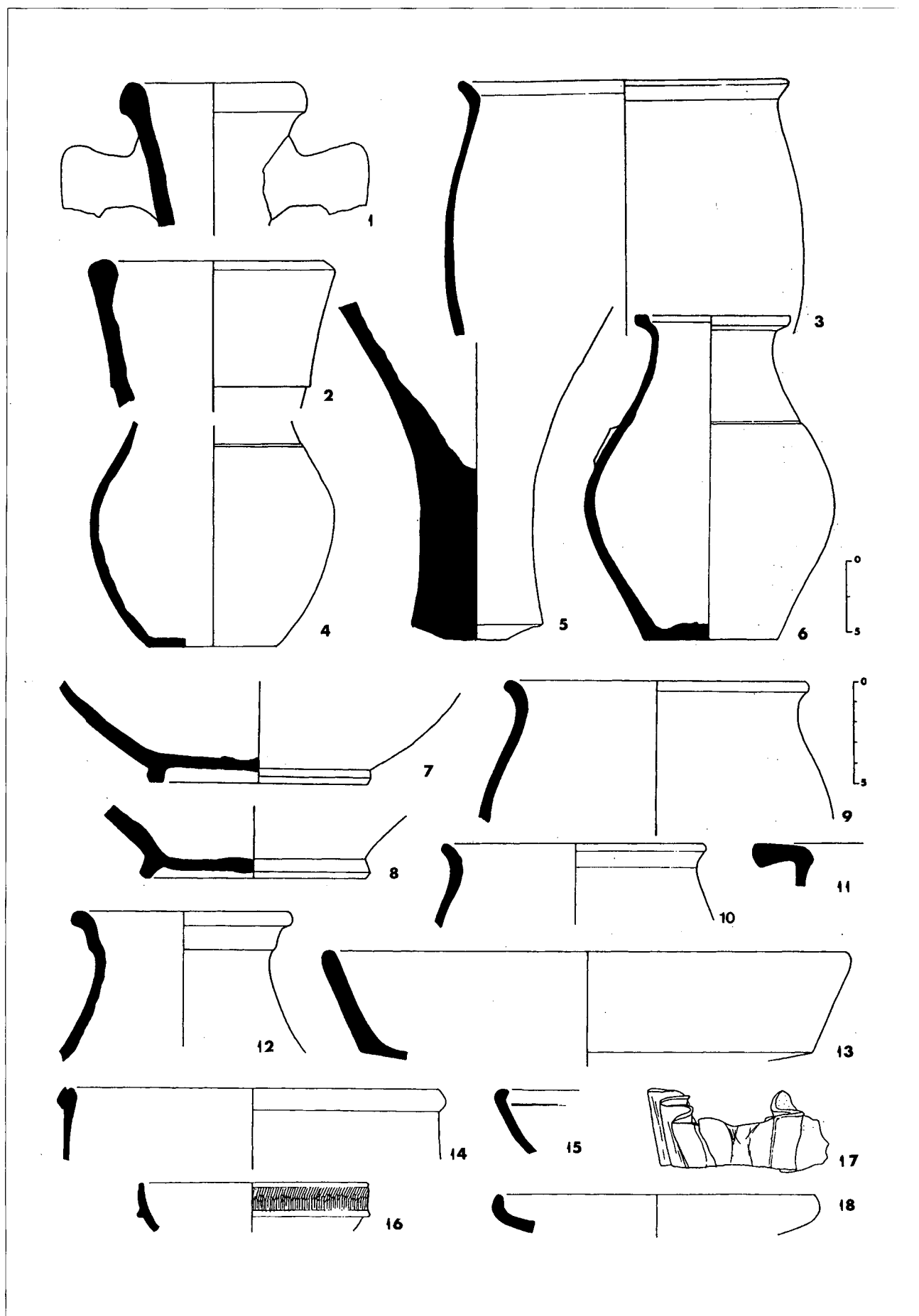

Fig. 9.- Sitja 2404. U.E. 2405.- 1, 2 i 5) Àmfora Dressel 2/4 i Pascual 1. 3, 9, 10, 11 i 13) Ceràmica comuna reduïda. 4, 6 a 8 i 12) Ceràmica comuna oxidada. 14 i 15) Ceràmica africana. 16) Sigil.lata sud-gàl.lica. 17) Làmina de plom. 18) Ceràmica de vernís negra.

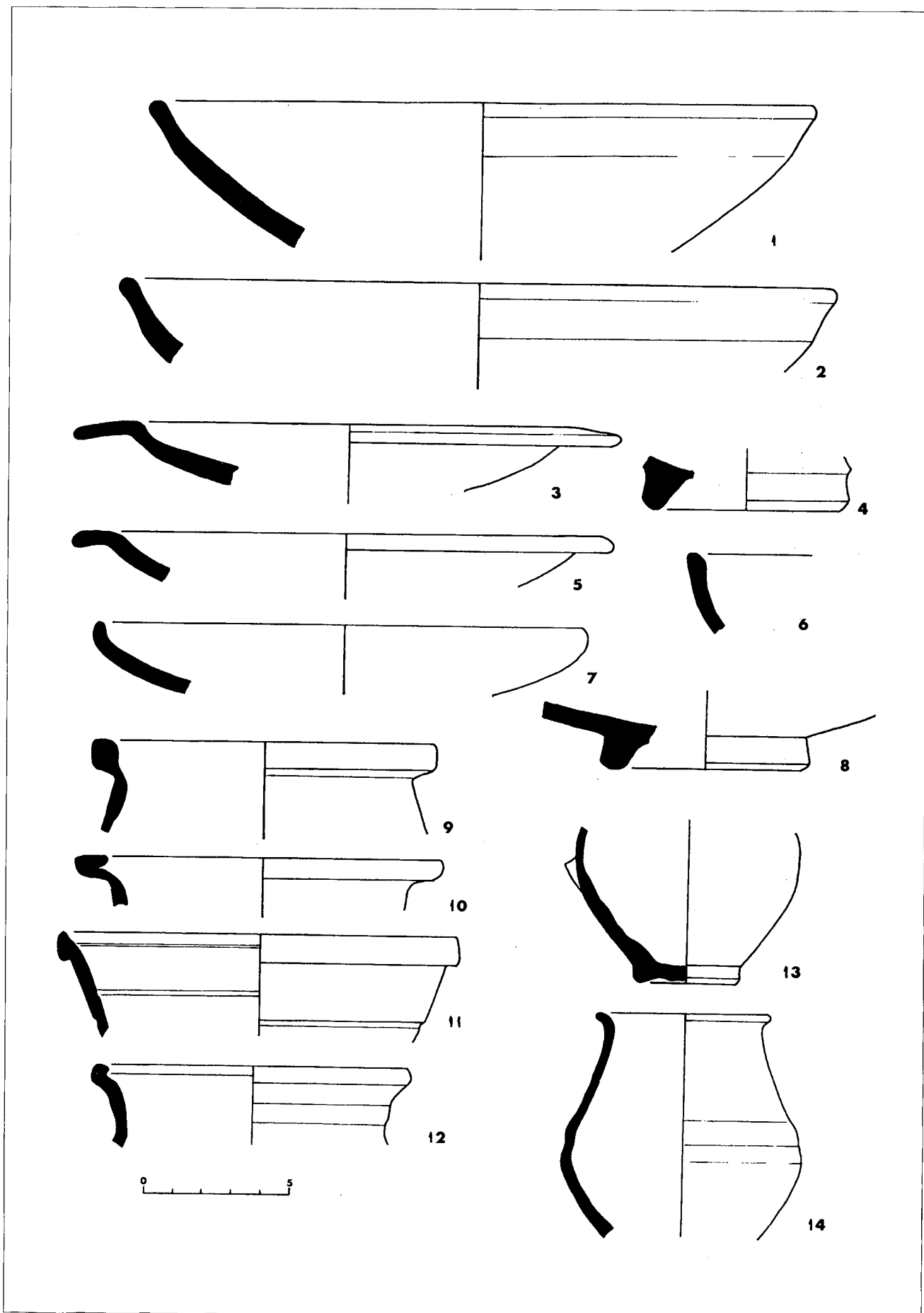

Fig. 10.- Sitja 2404, U.E. 2406. 1 a 8) Ceràmica de vernís negre. 9 i 10) Ceràmica d'engalba blanca. 11) Sigil.lata aretina. 12) Comuna oxidada local. 13 i 14) Grisa emporitana tardana.

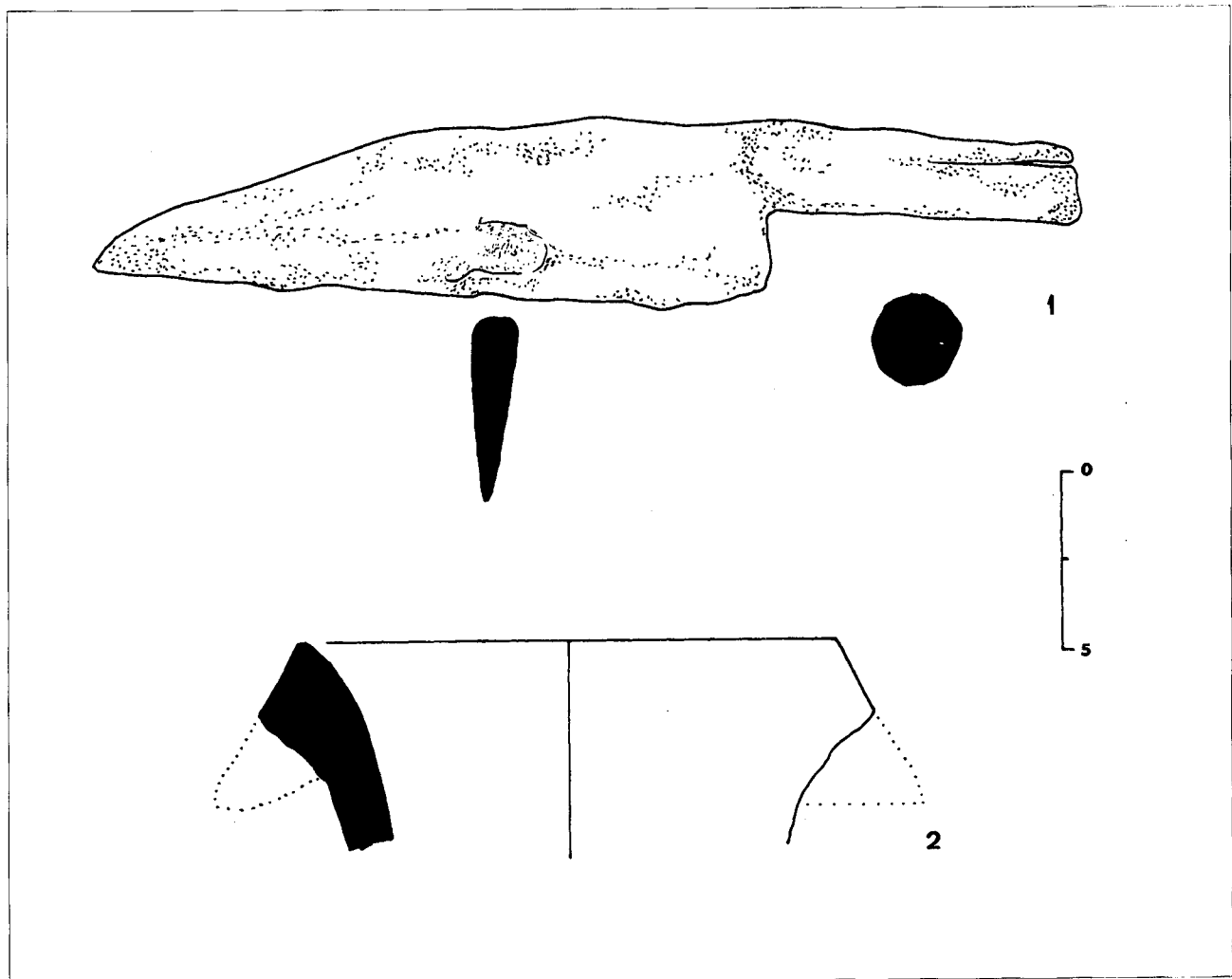

Fig. 11.- Sitja 2404. U.E. 2406. 1) Ganivet de ferro. 2) Àmfora itàlica Dressel 1.

formant part del picadís barrejat amb el morter de l'*opus signinum*. Sens dubte, són les restes d'una construcció del període anterior a la fase 1 de l'edifici alto-imperial.

Malgrat totes les mancances i la diversitat de material, que no ofereix un conjunt homogeni i que a vegades fa difícil destriar entre els bocins que pertanyen a les terres del farcit i els que s'hi van introduir posteriorment, pensem que cal datar tot el conjunt en el segon terç del s. I, entorn els anys 40-50. Com ja havíem assenyalat a l'inici, l'únic material que considerem una intrusió són els bocins de ceràmiques africanes localitzats a la part superior de l'estrat, gairebé a la superfície del sòl de l'habitació.

En el segon i darrer estrat, el més antic (U.E. 2406), el material arqueològic recuperat té un aspecte totalment diferent del que acabem de comentar. També és diferent la composició de les terres del farciment. Cal assenyalat, en primer lloc, i per no haver-hi d'insistir més endavant, la presència d'un *dolium* esbardellat en el fons de la sitja. Pel que fa al repertori ceràmic, la composició del conjunt difereix notablement del conjunt de l'estrat superior. Un sol fragment de sigil.lata aretina (potser provinent de l'estrat més modern) i, en canvi, 25 bocins de ceràmica de vernís negre, 4 de ceràmica d'engalba blanca, 13 de grisa emporitana tardana, 96 d'àmfora itàlica republicana (Dressel 1) i quatre més de ceràmica itàlica de pasta micàcia, a part d'una cinquantena d'esquerdisos de ceràmica comuna, tant oxidada com reduïda. Finalment, tan sols dos fragments de ceràmica ibèrica oxidada pintada,

sense forma. En qualsevol cas, el repertori és limitat i, dins de cada producció, la varietat de formes també és molt reduïda.

Sens dubte, el material més significatiu és la ceràmica campaniana A tardana i b-oïde. Tots els fragments del darrer grup són idèntics quant a composició de pastes i acabats i tan sols apareixen quatre formes identificables. En campaniana A tardana apareixen els fragments de tres pàteres fondes o plats assimilables a l'espècie Morel 2824-a (fig. 10, 1 i 2), amb una argila de color rosat-taronja, de bona qualitat i ben depurada. El seu vernís és negre i lluent, però erosionat. És una forma que cal datar a la primera meitat del s. I a.C. i potser un xic més enllà (Morel, 1981, p. 229). En campaniana b-oïde o potser com a producció local, apareixen un conjunt de fragments de formes diverses, però idèntics quant a composició d'argiles i acabats. La seva pasta és de color beitaronja, fina al tacte i ben depurada, però molt farinosa i amb minúsculs punts de mica. El vernís que les recobreix, sempre idèntic, és de color marró clar, repartit de manera molt desigual i amb clapes encara més clares, quasi ataronjades. En aquest conjunt trobem peces assimilables a la forma Lamboglia 5 i 36 de la campaniana A (fig. 10, 3 a 8). La seva datació, difícil, sembla que es pot situar entorn el darrer terç del s. II a.C. tot i que no hem d'excloure la possibilitat de que es tracti d'un producte més tardà.

Una altra producció present, minoritària, és la ceràmica d'engalba blanca, de la qual n'apareixen pocs bocins,

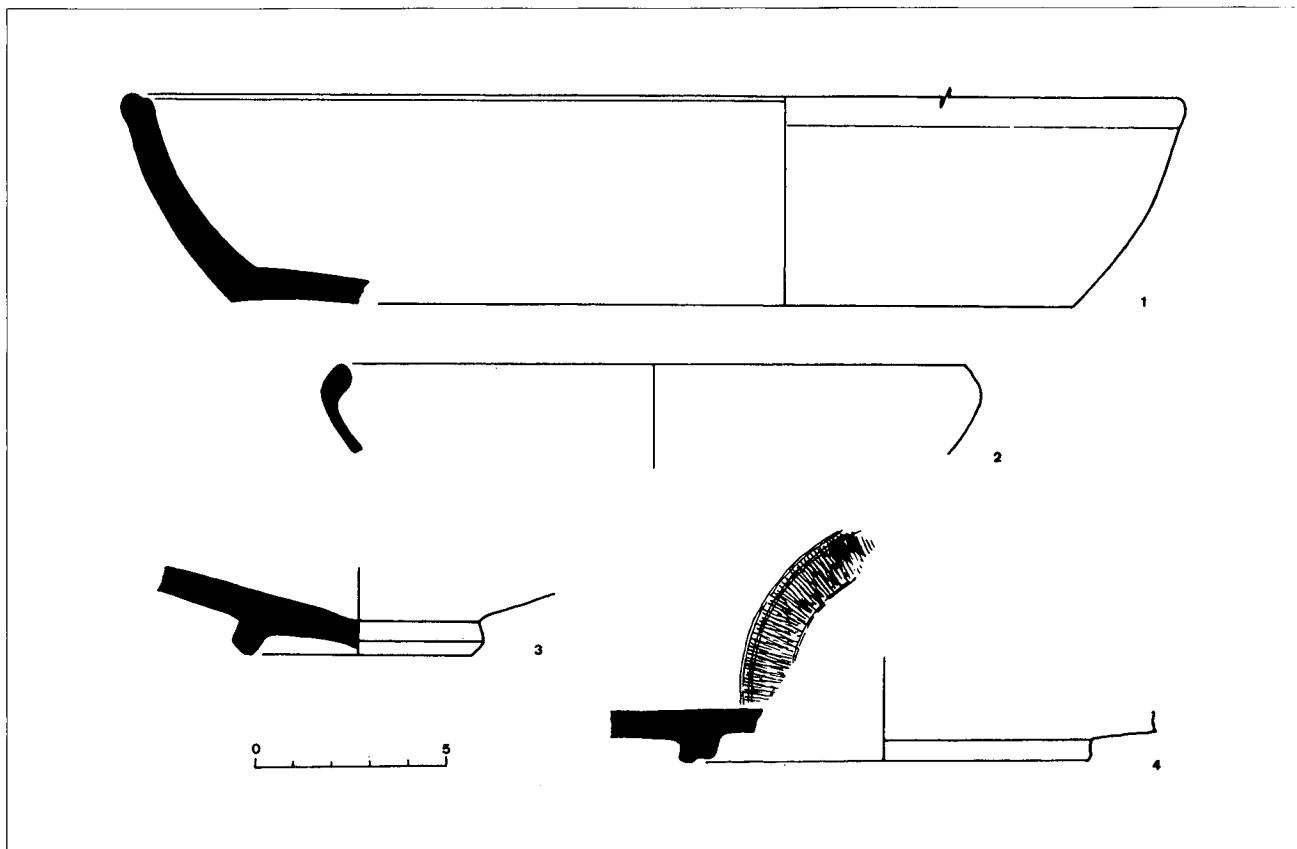

Fig. 12.- Sitja 2416. U.E. 2417. 1) Comuna itàlica de pasta micàcia. 2 i 4) Grisa emporitana tardana. 3) Ceràmica de vernís negre.

alguns d'ells corresponents a la vora de dues gerres (fig. 10, 9 i 10). Són peces característiques de la Baixa República. Un producte local, segurament emporità, que apareix cap a mitjan del s. II a.C. i, més precisament, entorn el segon quart d'aquell segle. Esdevé un producte característic dels jaciments costaners de les comarques de Girona a llarg de tot el període baix-republicà i desapareix cap a mitjan del s. I a.C., moment en què les gerres comencen a perdre l'engalba de la seva superfície i esdevenen ceràmiques pràcticament idèntiques a la resta de ceràmiques comunes locals, de les quals tan sols es diferencien pel característic acabat dels llavis, que perdura fins els primers decennis del s. I de la nostra era.

Més abundant encara, i millor representada, és la ceràmica grisa emporitana tardana, que constitueix l'evolució natural de la ceràmica grisa emporitana clàssica omnipresent en els jaciments del territori almenys des del s. III a.C. La producció tardana, que s'inicia cap a inicis del s. I a.C. perdura fins un moment indeterminat de la primera meitat o potser primer terç del segle Primer, i assoleix el màxim repertori de formes i la millor qualitat a partir de mitjan s. I a.C. i especialment en època d'August. Dins el repertori de formes típic, moltes d'elles imitant plats de la sigil.lata itàlica, també és corrent trobar-hi els vasos típics de la producció clàssica, especialment en els primers moments, en que és difícil a vegades distingir els bicònics típics del s. II amb els de la producció tardana degut a que la forma i qualitat són similars. Altres formes, com el bol que imita la forma Lamb. 27 de la ceràmica campaniana, semblen haver desaparegut en època augustal.

A l'estrat que ara estudiem no s'ha trobat ni un sol esquerdis de les formes típicament augustals i del canvi d'era, altrament abundantíssimes a Tolegassos. En can-

vi, sí que apareixen els bicònics que documentem en altres estrats d'inicis del s. I i el bol característic de la grisa clàssica (fig. 10, 13 i 14).

A aquest conjunt, també relacionat amb les produccions locals citades suara, i lligant amb la cronologia que insinua el lot principal, trobem algun fragment de *kalathos* pintat i altres fragments d'àmfora itàlica de la forma Dressel 1 (fig. 11, 2).

Com a material no ceràmic, citarem alguns estris de ferro, d'entre els que cal remarcar un ganivet quasi sencer (fig. 11, 1), restes de revestiment de mur pintat, una cinquantena de fragments de paviment d'*opus signinum* amb esquerdissos de ceràmica de vernís negre i àmfora itàlica en la seva composició, i una quantitat relativament important de fauna (72 ossos i 27 malacològics).

Tenint en compte les consideracions anteriors, és difícil donar una cronologia segura. La quantitat de material és massa baixa i manquen encara elements que serien importants per ajudar-nos a establir d'una manera prou aproximada la data de formació de l'estrat més antic de la sitja. Tenint en compte la presència de ceràmica de vernís negre, amb formes relativament tardanes, l'aparició de fragments d'àmfora itàlica de la forma Dressel 1, la ceràmica d'engalba blanca i les formes més antigues de la ceràmica emporitana tardana, juntament amb alguns esquerdissos de la producció clàssica, així com bocins de ceràmica ibèrica pintada, podem suposar que l'estrat correspon a la fi del s. II o inicis del s. I a.C. Els mateixos materials, però en una proporció major, són els que hem trobat en els farcits d'altres sitges de Tolegassos que s'han pogut datar a la mateixa època. En qualsevol cas, hem de considerar aliè a l'estrat el fragment de sigil.lata itàlica trobat a la seva part superior (fig., 11), que probablement prové de l'estrat situat al seu damunt i analitzat a l'apartat anterior.

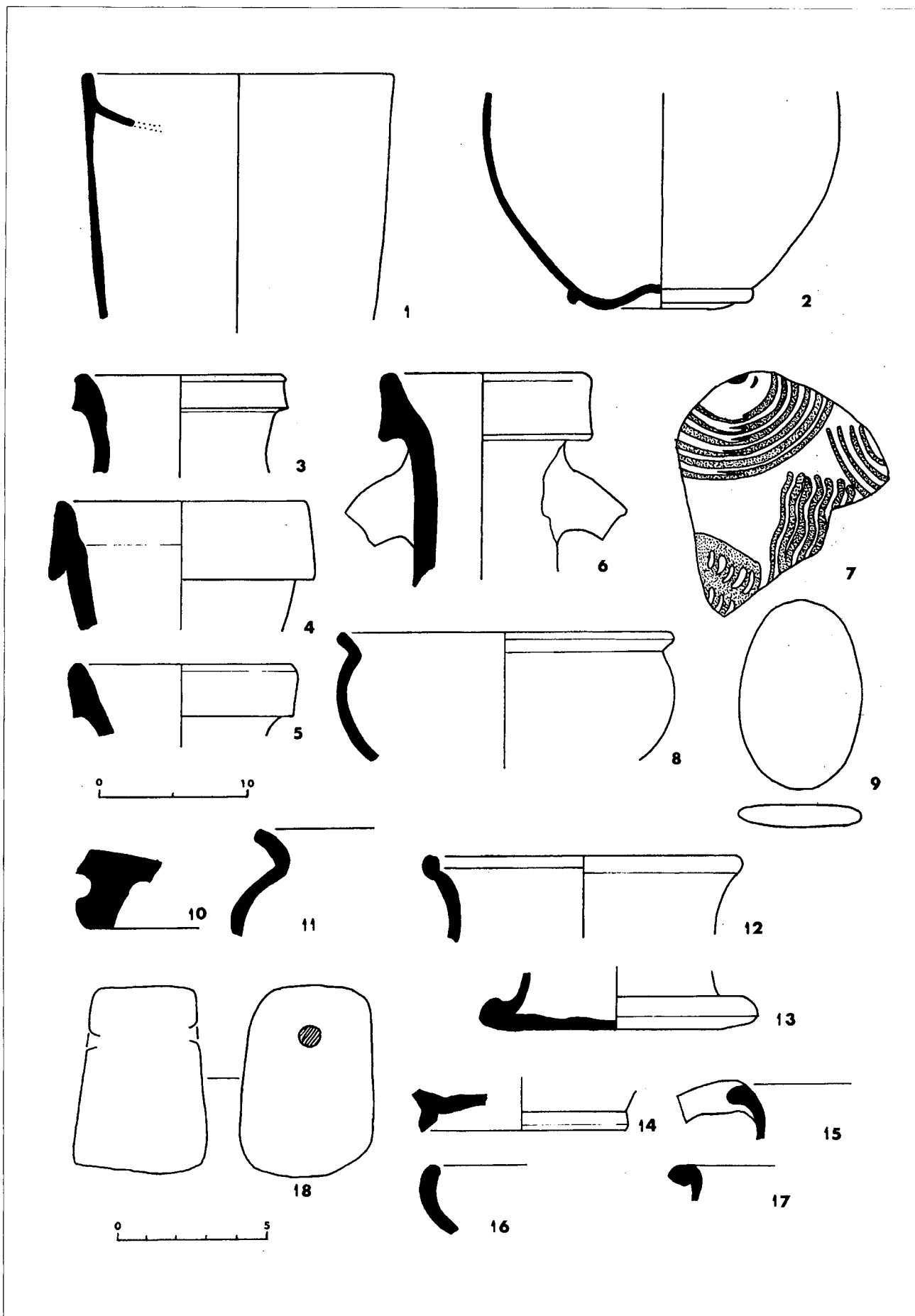

Fig. 13.- Sitja 2416. U.E. 2417 i 2418. 1 i 13 a 17) Ceràmica grisa emporitana tardana. 2) Ceràmica d'engalba blanca. 3 a 6) Àmfora. 7) Fragment de kalathos pintat. 8 i 11) Comuna reduïda. 9) Pedra polida. 10) Ceràmica de vernís negre. 12) Ceràmica comuna oxidada. 18)

Sitja 2416

Aquesta darrera sitja es va veure afectada per construccions posteriors d'una manera molt semblant a la que acabem d'estudiar. Situada dins les escombreres del sector oriental del jaciment (Casas & Nolla, 1993), la seva part superior va rebre el fonament del mur perimetral est de la fase 3 de la vil·la alto-imperial (U.E. 2003). Per tant, tot sembla indicar que el primer dels tres estrats que farcién la sitja podia haver rebut alguna intrusió de materials posteriors a l'època de la seva obliteració. També es degué veure afectada per l'activitat a l'abocador, que es va començar a utilitzar ben aviat, almenys des de la fi del principat d'August o inicis de Tiberi, segons ha assenyalat l'estudi de l'estratigrafia de les escombreres (Casas & Nolla, 1993). En qualsevol cas, cal recordar que el mur 2003 es va construir durant la segona meitat avançada del s. II d.C. L'estratigrafia, tot i que més complexa, és similar a la de la sitja 2405, de la que se'n separa uns cinc metres. Fins i tot el poc material del seu interior sembla indicar una cronologia pràcticament idèntica. Analtzarem amb més detall el contingut de cadascun dels estrats de l'interior de la sitja.

L'estrat 2416 és el primer dels que van aparèixer en iniciar-se l'excavació de l'interior de la sitja, i també l'únic que es podia haver vist afectat per intrusions més recents. Tot i així, l'únic material que sembla aliè al conjunt és un fragment sense forma de sigil·lata aretina, segurament d'època augustal i, potser, dos bocins també sense forma de ceràmica de parets fines que difícilment podrem atribuir a una producció concreta. És possible, com dèiem, que aquests tres esquerdisos pertanyin al moment en què es van començar a utilitzar les escombreres dins les quals es localitza la sitja, en el primer terç del s. I. Però mai podrem tenir-ne la seguretat absoluta.

En el mateix estrat trobem un bocí de llàntia, sense forma, i dos fragments de grisa emporitana tardana, 17 de ceràmica d'engalba blanca i una quarentena d'àmfora tardo-republicana, quasi tots sense forma, excepte dos. Es tracta majoritàriament d'àmfora itàlica Dressel 1. També força fragments de ceràmiques comunes, que representen un percentatge alt en relació amb el total dels bocins de ceràmica de l'estrat. El material no ceràmic està format per un conjunt de restes faunístiques i restes d'elements de construcció.

Si no fos pels pocs fragments d'època augustal podríem datar la formació de l'estrat dins la primera meitat del s. I a.C. Potser aquesta és la datació correcta, però és indubtable que es va veure afectat en un moment indeterminat dels primers decennis del primer segle de la nostra era.

El material de l'estrat 2417, tan escadusser com el de l'estrat anterior, és, no obstant, molt més homogeni i encara menys variat. Divuit fragments de grisa emporitana tardana, tres de ceràmica itàlica micàcia, vint-i-dos de ceràmica d'engalba blanca, vuit bocins de vernís negre (bàsicament campaniana B i b-òide), vuitanta fragments d'àmfora republicana i poc més d'una cinquantena d'esquerdisos de ceràmica comuna, a part d'un fragment de *kalathos* pintat i d'àmfora de boca plana. El percentatge de restes faunístiques és encara més elevat que en el cas de l'altre estrat i també augmenta el nombre de restes de paviment d'*opus signinum*.

La grisa emporitana tardana presenta formes típiques de la producció, com els vasos bicònics de què parlàvem en un apartat anterior, amb formes que encara els lliguen als de la producció clàssica; així com el bol, en aquest cas amb la superfície interior oxidada (fig. 12, 2). Però

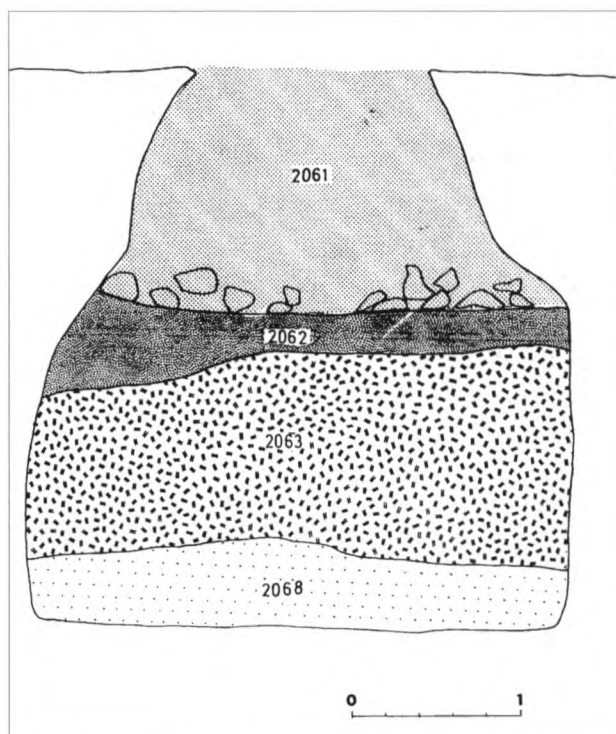

Fig. 14.- Secció estratigràfica de la sitja 2060.

apareixen formes poc freqüents, imitant la ceràmica campaniana fins i tot en el seu vernís i decoració. Sens dubte, la base de pàtera de la fig. 12 núm. 4 pertany a la producció de grisa emporitana tardana, tal com indica la seva argila característica. No obstant, manté la forma, l'engalbat i la decoració a rodeta que trobem als mateixos productes de la campaniana B. Potser l'hauríem de considerar una pseudocampaniana emporitana, però creiem més adient incloure-la dins el grup de les grises emporitanes per les seves característiques.

Una de les peces de grisa emporitana s'aparta de les formes habituals que fins ara s'han identificat en la producció i, pel que nosaltres sabem, ara per ara inèdita (fig. 13, 1). És un recipient cilíndric fabricat amb una argila de molt bona qualitat, més pròxima a la que veiem a la producció clàssica que a la tardana.

Quant a la ceràmica d'engalba blanca, ben representada, destacarem la meitat inferior d'una gerra fabricada amb argiles de gran qualitat i molt ben depurades, fines i molt dures, tal com ja és normal en el producte (fig. 13, 2). Conserva força restes del recobriment blanc. La resta de fragments del conjunt aporten poca informació, ja que gairebé tots són sense forma.

Un conjunt minoritari, del qual en trobem dos esquerdisos sense forma i part d'un plat/cassola, és la ceràmica comuna itàlica de pasta micàcia (fig. 12, 1). És un producte característic a les nostres comarques a la baixa república, i a Empúries es troba regularment en nivells del s. II a.C. fins la primera meitat del s. I a.C. La seva presència a Tolegassos en contextos de la segona meitat del s. I a.C. i primer terç del segle següent, si bé amb el seu repertori reduït a tan sols dues formes (plat i tapadora), permet constatar la continuïtat de la producció.

En ceràmica de vernís negre, a part de la peça que citàvem fa poc dins la producció emporitana, en trobem alguns fragments més sense forma i quatre més amb forma, dels que reproduïm les dues bases amb més entitat (fig. 12, 3 i fig. 13, 10). Possiblement es tracta d'imitacions locals de la campaniana A, ja que reuneix les característi-

ques assenyalades per Sanmartí per al tipus denominat Emporitana E: argila taronja beix, fina, depurada i vermnís de color marró o castany, prim (Sanmartí, 1978, p. 25). S'hauria de datar entre la segona meitat del s. II a.C. i inicis del segle següent.

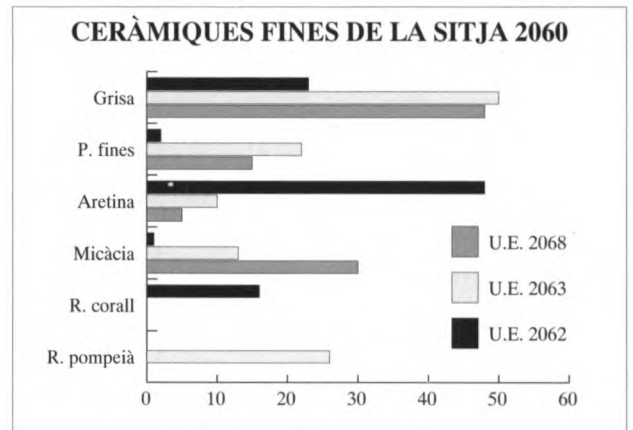
Finalment cal citar els fragments d'àmfora tardo-republicana, les poques formes dels quals pertanyen al tipus Dressel 1 i Lamboglia 2, que podem datar de manera poc precisa entre el 110 i 70 a.C.

Examinant el material de l'estrat en el seu conjunt, tot sembla indicar que ens trobem davant un lot de material de la primera meitat del s. I a.C. (no gosem limitar-lo al primer terç). Els pocs fragments datables ens assenyalen un marc força ampli, des de la segona meitat del s. II a.C. fins a mitjan del s. I a.C. Es tracta de productes amb una llarga perduració, tot i que amb conjunts més nombrosos i variats de fragments es podria afinar més la cronologia. Però cal observar que no apareixen els productes típics i corrents a la vil.la a partir de la segona meitat del s. I a.C.; les ceràmiques micàcies envernissades de negre o vermell, sigil.lates aretines, àmfora Pascual 1, etc. Com a mínim, doncs, sabem que la formació de l'estrat no és posterior a la primera meitat del s. I a.C. D'altra banda, hi ha pocs elements que el lliguin al s. II a.C. No trobem cap fragment d'àmfora Dressel 1 típica i molt menys amb pasta DB, ni de ceràmica grisa emporitana clàssica o de ceràmica campaniana A. Considerem, per tant, que la datació més aproximada és la que assenyalàvem al principi.

El darrer estrat de la sitja, el 2418, estava separat de l'anterior per un tel de cendres vegetals estèrils i contenia un lot de material pràcticament idèntic, tant pel que fa al repertori de produccions com als seus respectius percentatges i baix nombre de fragments. En realitat, un i altre són el mateix estrat, dipositats contemporàniament i separats tan sols per la capa de cendres. Fins i tot alguns dels fragments trobats a l'estrat 2417 casen amb els del 2418. Concretament els d'un recipient de grisa emporitana i els de la gerra de ceràmica d'engalba blanca (fig. 13, 1 i 2). No considerem necessari, per tant, repetir el que ja hem anat comentant a l'apartat anterior, i donem per reproduïdes les consideracions que hem fet, tant pel que fa als tipus de materials com a la cronologia del farcit.

ÀMBITS I ESTRUCTURES AUGUSTALS

El segon conjunt d'estructures i troballes anteriors a la fase 1 de la vil.la alto-imperial està format per dues sitges i dos dipòsits situats a la part mitja del jaciment, a una cota més alta que les estructures i edificis posteriors, i per les restes d'un edifici mal conservat, construït a la fi del principat d'August (en el mateix moment d'obliterar-se les sitges i dipòsits, que es troben al seu costat). Possiblement també pertanyen a aquest moment alguns forats de pal que no guarden cap relació amb la vil.la romana del s. I. En general, tant els àmbits obliterats a la fi del s. II a.C. com aquests últims, abandonats durant el canvi d'era, són de difícil interpretació, atès que no estan directament relacionats entre ells per cap altra mena d'estructura i, per tant, es fa difícil restituir aquests primers assentaments. Tal com ja hem dit en alguna altra ocasió, sembla una estació de petites dimensions, idèntica a la del Camp del Bosquet (Camallera), i molt semblant a la de Serra de Daró. A part de la datació del conjunt, de la seva situació en el context històric, és ben poca la informació que ens poden donar de cara a conèixer el funcionament d'aquell primer assentament.

La sitja 2060

Va ser la primera de les sitges descobertes als Tolegasos i va aparèixer a la banda est del pati central de la vil.la durant la campanya de 1988. És de grans dimensions (3 metres de diàmetre màxim i tres metres de profunditat) i té la forma d'olla típica de les sitges, amb les parets rectes a la seva meitat inferior i el fons quasi pla (fig. 14). Va ser colgada en dos moments diferents, per les mateixes causes ja explicades a l'apartat anterior.

La primera obliteració es va produir cap al canvi d'era, entre els anys 20/15 a.C. i el 10 d.C. i s'hi van dipositar gran quantitat d'escombraries, ceràmica, ossos, restes malacològiques i terres cendroses entremig de les quals hem localitzat algunes grans carbonitzades que documenten els conreus dels camps de l'entorn en dos moments precisos. La segona obliteració, motivada per l'enfonsament dels nivells superiors del farcit, va tenir lloc en un moment indeterminat de la primera meitat del s. II de la nostra era, qui sap si coincidint amb les remodelacions i ampliacions de la fase 2 del jaciment.

Les terres que colgaven la sitja formaven tres estrats, el superior més tardà i els tres inferiors d'època augustal (U.E. 2061, 2062, 2063 i 2068). Com en el cas de la sitja estudiada anteriorment, aquests tres estrats anteriors es diferencien pel color, composició i textura de la terra, però són contemporanis, ja que fragments trobats en un i altre casen perfectament entre ells. De fet, la sitja es va omplir amb material procedent d'unes escombreres situades a la vora i es va fer de manera molt ràpida. No va ser per l'acumulació sedimentològica al llarg dels anys, car, els indicis d'un farcit ràpid i exprés són clars, tal com ho demostra el fet de poder unir fragments de la part superior amb altres dels estrats més baixos. És possible, però, que transcorregués un curt espai de temps (només algunes hores o dies) entre l'abocament de les terres inferiors i les dels estrats 2062 i 2063.

Primer es van abocar les despulles de diversos animals prèviament consumits (especialment bovins, porc i ovi-càprids, molts d'ells amb marques de talls), juntament amb algunes *tegulae* i altres fragments de ceràmica, i al damunt s'hi van abocar terres d'escombreres que també contenien ossos i restes malacològiques. La disposició dels fragments de ceràmica i dels ossos, a vegades restes d'extremitats i articulacions en connexió i l'abundància de fines capes de cendra semblen indicar que la terra es va carregar amb pales i transportar expressament en contenidors, per aquest motiu trobem tan poca dispersió de materials i d'elements fins.

Sigui com sigui, tant el farcit d'aquesta sitja com el del dipòsit i el d'altres àmbits que també es van obliterar a la

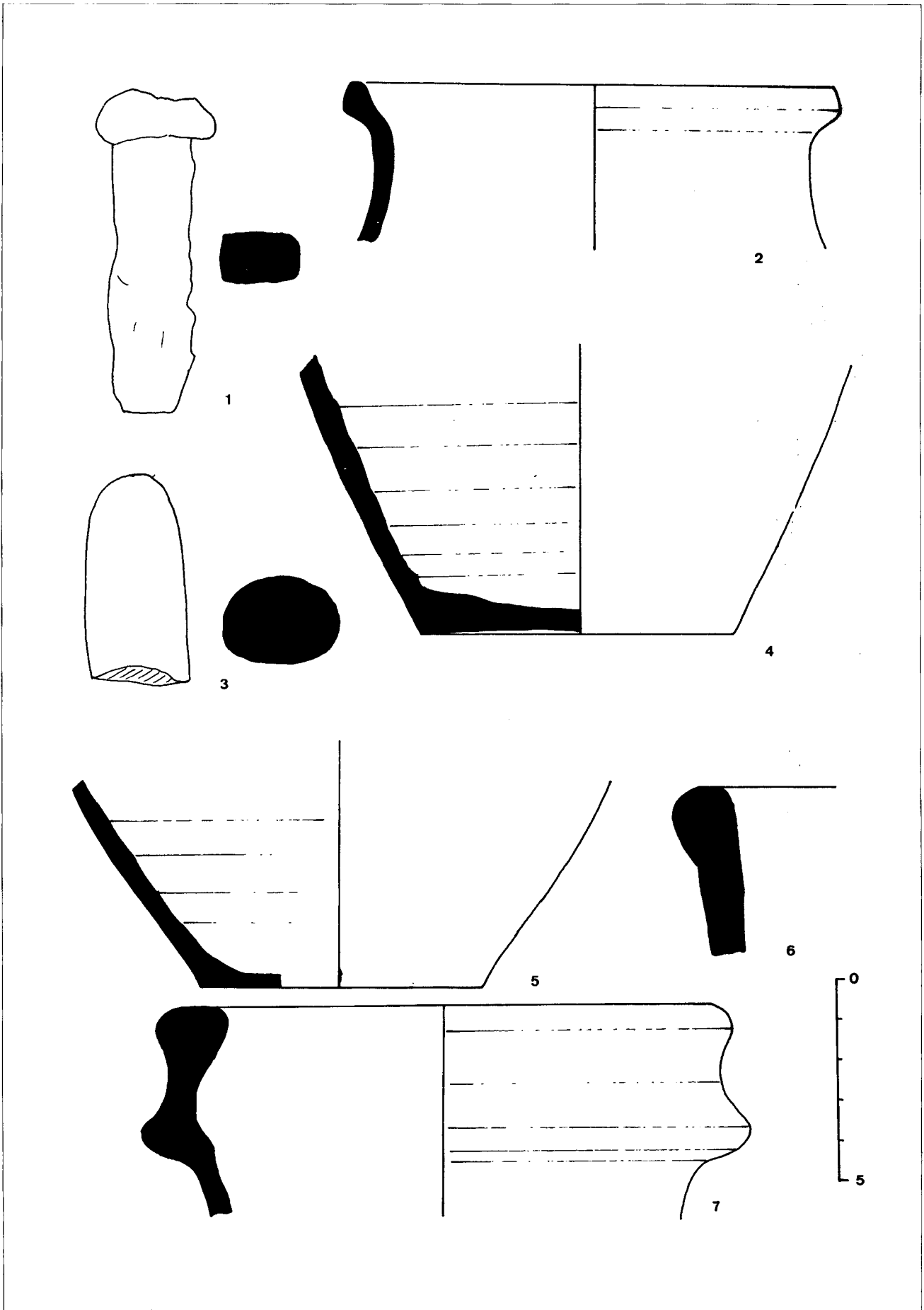

Fig. 15.- Sitja 2113. U.E. 2114. 1) Ferro. 2) Ceràmica d'engalba blanca. 3) Pedra d'esmolar. 4) Ceràmica comuna reduïda. 5) Ceràmica comuna oxidada. 6) Àmfora Dressel 2/4 bètica, 7) Àmfora Dressel 7/11 o variant.

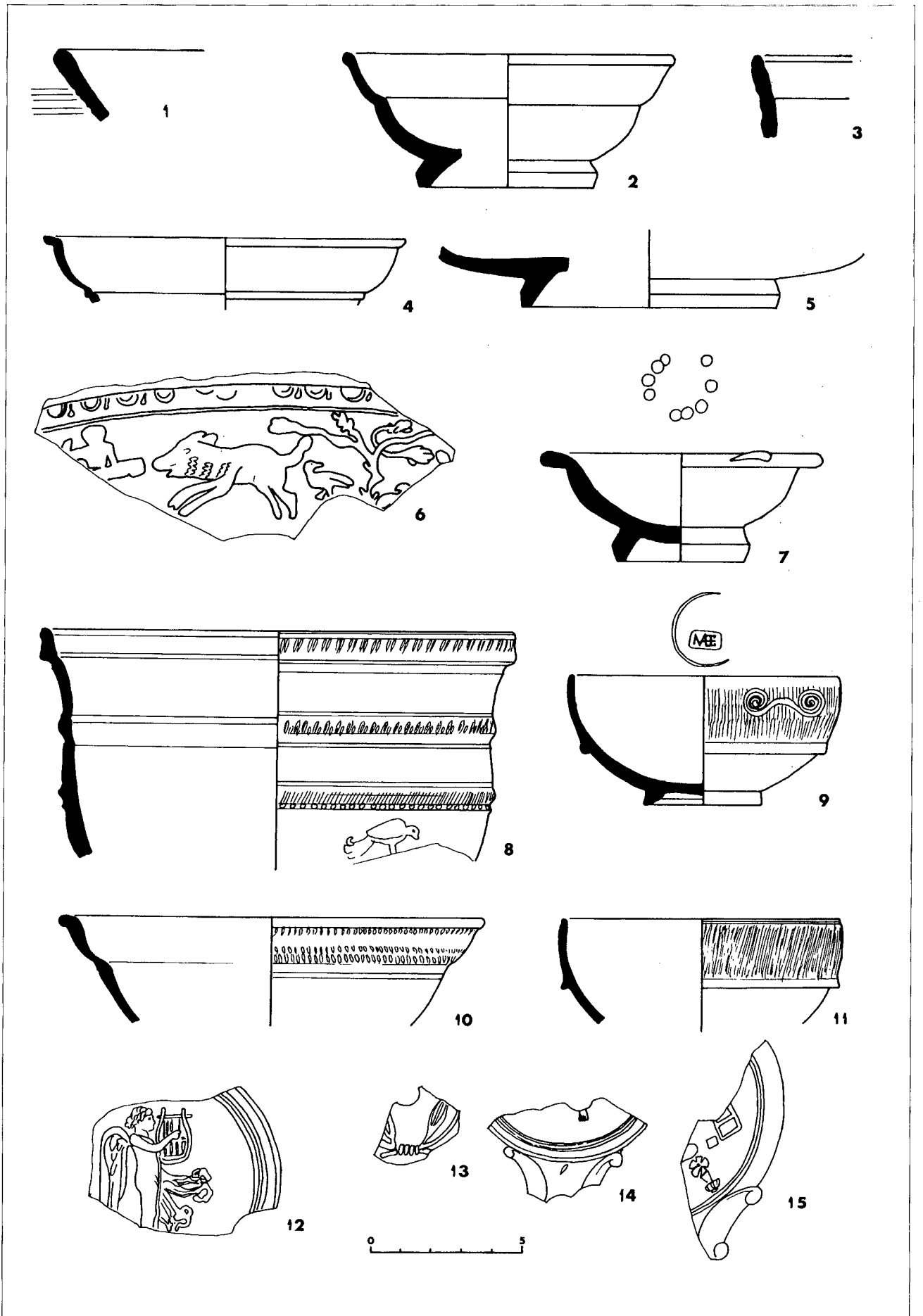

Fig. 16.- Sitja 2113. U.E. 2114. 1 a 7) Sigil.lata sudgàl.lica. 8 a 11) Sigil.lata aretina o nord-itàlica. 12 a 14) Llânties de volutes, Den. V-A.

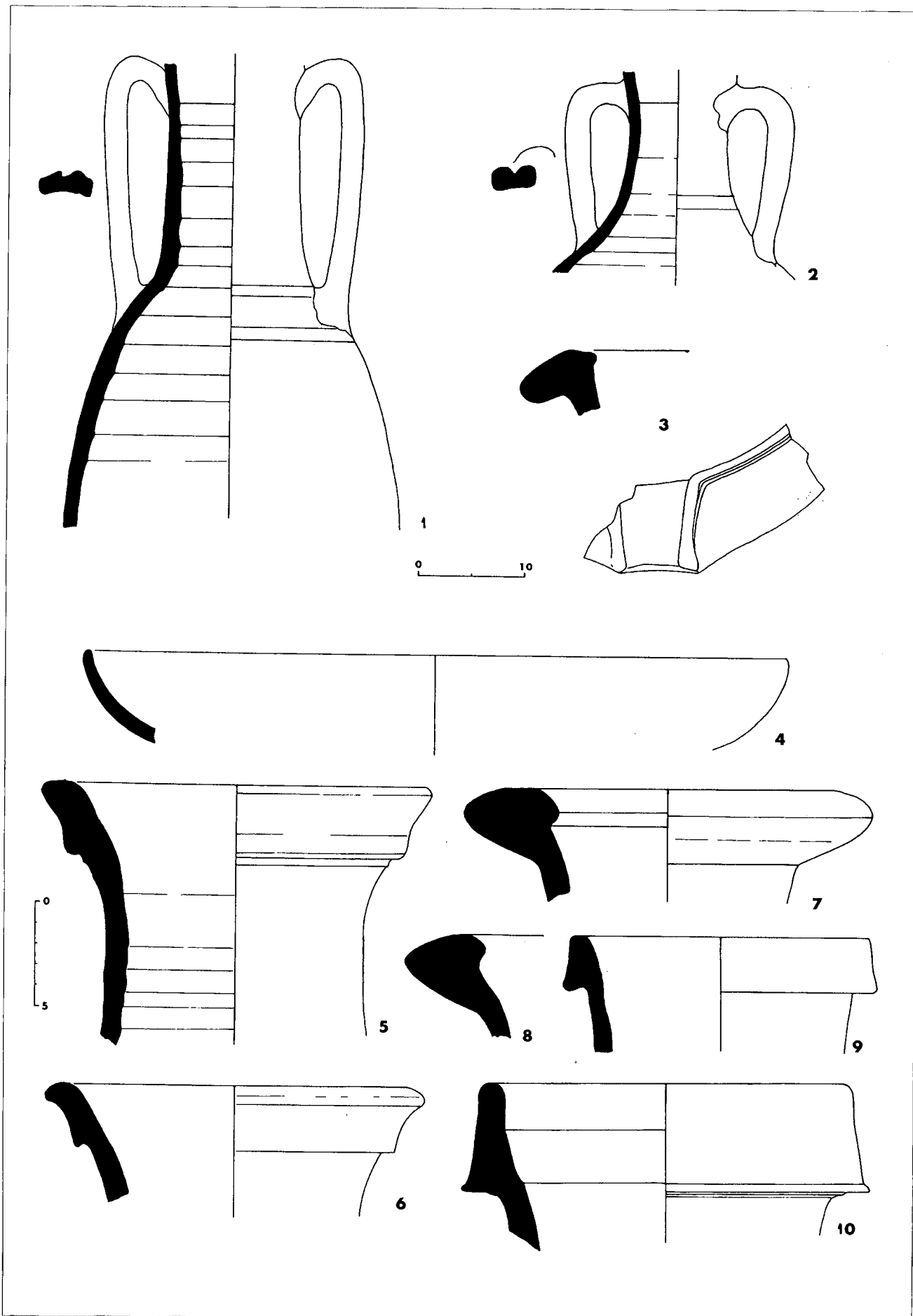

Fig. 17.- Sitja 2113. U.E. 2114. 1 i 2) Àmfora. 3) Morter. 4) Pàtera de vernís intern roig pompejà. 5 a 10) Àmfores.

mateixa època sembla respondre a un canvi sobtat en l'estructura d'una primera vil·la o a un abandonament ràpid del lloc per causes que ara no sabem explicar. Personalment, ens decantem per aquesta darrera possibilitat i no per un canvi en l'estructura de la vil·la, ja que es detecta perfectament un espai de temps, curt però evident, entre els estrats d'obliteració augustals i la construcció dels edificis de la fase 1. No en coneixem la causa exacta, però l'abandonament de jaciments en època augustal és un fet documentat en altres jaciments de la zona.

La datació d'aquests estrats, que hem avançat de manera molt resumida a l'inici de l'apartat, s'ha esbrinat a partir d'un recent estudi molt detallat del material i que no repetirem novament (Merino & Rocas, 1989, pp. 105-126). No obstant, considerem convenient exposar els trets més interessants d'aquest conjunt i oferir un breu comentari dels diversos tipus de material apareguts a la sitja i, de manera especial, del d'època augustal, ja que això ens evitarà haver-ho de repetir quan s'analitzin els materials augustals trobats en les altres sitges i dipòsits que veurem més endavant. Tampoc considerem necessari repetir les làmines amb els materials, que foren publicades a l'estudi ja citat.

Com ja és habitual en qualsevol jaciment d'època romana, el major nombre de fragments ceràmics correspon a les ceràmiques comunes oxidades i reduïdes i a les àmfores. Malauradament, però, també és el material que més dificultats ofereix per a la seva datació. A part d'aquelles produccions de ceràmiques comunes i de producció local que han pogut ésser individualitzades i que, per tant, poden tenir un tractament separat (grises emporitanes tardanes, ceràmiques itàliques de pasta micàcia o ceràmica micàcia envernissada amb negre o vermell), la resta d'atuell de ceràmica comuna presenten més dificultats per al seu estudi i s'han de datar a partir de contextos closos i tenint en compte la resta del material de l'estrat, com és el cas que ara ens ocupa. Direm, no obstant, que el repertori de formes i produccions identificades no és diferent al que trobem en altres jaciments en contextos semblants, per la qual cosa podem parlar de la difusió d'alguns productes en una zona prou extensa i que en principi abasta les comarques nord-orientals de Catalunya. El mateix repertori que trobem a la sitja 2060 es repeteix en menor quantitat en altres àmbits dels Tolegassos i en estrats augustals de la veïna ciutat d'Empúries i hem tingut ocasió de veure un repertori idèntic, encara no publicat, en una sitja de la vil·la de Montfullà (Bescanó).

Pel que fa a les ceràmiques comunes de producció local cuites en foc oxidant, apareix tot un ventall d'atuell d'ús quotidià de les formes més variades, des dels grans *dolia* (alguns amb mesures de capacitat), fins als vasos més petits. Un d'aquests *dolia* constitueix un exemplar excepcional, tant per la qualitat del seu acabat com per la forma, que no hem trobat en cap altre jaciment proper; les seves característiques i la qualitat de la pasta l'acosten més als productes indígenes oxidats i a les ceràmiques emporitanes (especialment les d'engalba blanca), que als productes itàlics que tenen un desgreixant més groller i sovint micaci. Les altres gerres solen ser de dimensions regulars, amb la base plana i sense peu, amb una sola nansa i un llavi molt característic en alguns cas, seguint la tradició de les vores amb encaix de les ceràmiques d'engalba blanca. Tres dels exemplars tenen esgrafiats els noms MIRO, IVRPIONVS i ICAVIA, segurament com a marques de propietat que identifiquen els habitants del lloc, amb noms clarament llatinitzats, independentment del seu origen.

Dins aquest mateix grup hi hem d'incloure alguns gibrells i gibrelles de producció local, potser fetes a la mateixa vil·la, amb unes formes molt concretes i que tampoc tornarem a trobar en contextos més tardans. Tots ells semblen pertànyer a la mateixa producció i les seves pastes tenen unes característiques comunes. En un grup majoritari, trobem argiles de color beix o taronja clar, força fines, però sovint amb bombolles d'aire a l'interior i, a vegades, amb algunes impureses de quars que no s'havien pogut suprimir. En general, es tracta de peces amb la superfície exterior mal polida i d'aspecte groller però de gran duresa. Els gibrells, més baixos i oberts i amb forma de panera, també pertanyen majoritàriament a la mateixa producció, amb les mateixes característiques pel que fa a les argiles i acabats, excepte en dos casos en què la pasta adopta un color més ataronjat.

Així mateix, trobem un altre tipus de recipient molt corrent en aquests contextos i del qual apareixen nombrosos paral·lels a Empúries, per citar només el jaciment més proper. Es tracta d'una ampolla d'una sola nansa, amb el coll llarg i estret, llavi arrodonit i cos globular, quasi esfèric. Com acabem de dir, la forma es repeteix a Empúries en estrats augustals i podem citar-ne un procedent de l'estrat 1115 del sector de la Basílica (Aquilué et al., 1984, fig. 93, 8). És una forma típicament augustal amb uns clars precedents en les ampolles de grisa emporitana més fines i esveltes que apareixen arreu d'aquest territori entre la fi del s. II i la primera meitat del s. I (Casas, 1982, p. 160, fig. 161).

Finalment, i pel que fa referència a les ceràmiques reduïdes que, en general, presenten un repertori de formes diferents a les oxidades, ja que el seu destí era distint al de les primeres, trobem les típiques olles de dues nanses, amb la vora exvasada i inclinada a l'exterior, generalment de parets molt fines i pasta poc depurada i força grollera. Gairebé totes presenten senyals d'haver estat al foc i utilitzades en les tasques de cuina. Responen a unes formes de tradició indígena que es troben en èpoques anteriors; però la forma senzilla de l'olla perdurarà molts segles amb lleugeres variacions, fins als nostres dies.

Fent ara referència a les produccions de ceràmica comuna ben individualitzades, assenyalarem que hi són presents les formes més corrents de la ceràmica itàlica amb vernís roig intern pompeïà, de les quals només una es pot restituir. És la gran pàtera de fons pla decorada amb cercles concèntrics a l'interior, amb les parets obertes i el llavi pla. Cal datar aquest producte a la fi del s. I a.C. tot i que hi ha exemplars molt anteriors. De fet, es troba sovint en estrats augustals de força jaciments gironins (Aquilué et al., 1984, p. 172). Estretament relacionats amb aquesta, hi ha també alguns fragments de ceràmica itàlica de pasta micàcia amb dues úniques formes representades; el plat/tapadora i el plat de fons pla i parets còncaves i un encaix en el llavi.

La ceràmica de pasta micàcia envernissada de negre o vermell, també present en el farcit de la sitja, però en un percentatge baix, tal com es pot veure a la gràfica que s'inclou més endavant, és una producció individualitzada pel Dr. Sanmartí fa alguns anys i ara ben coneguda, tot i que encara queden alguns dubtes sobre el seu lloc d'origen que, d'altra banda, sembla que es pot situar dins el Golf de Lleó (Sanmartí, 1974-75, pp. 251-261) i, possiblement, no massa lluny de Narbona. Cal dir, que tant els recipients de pasta grisa envernissats de negre com els de pasta rosada amb vernís roig corall pertanyen a la mateixa producció i abasten un mateix repertori de formes que, d'altra banda, és molt semblant al de les grises emporita-

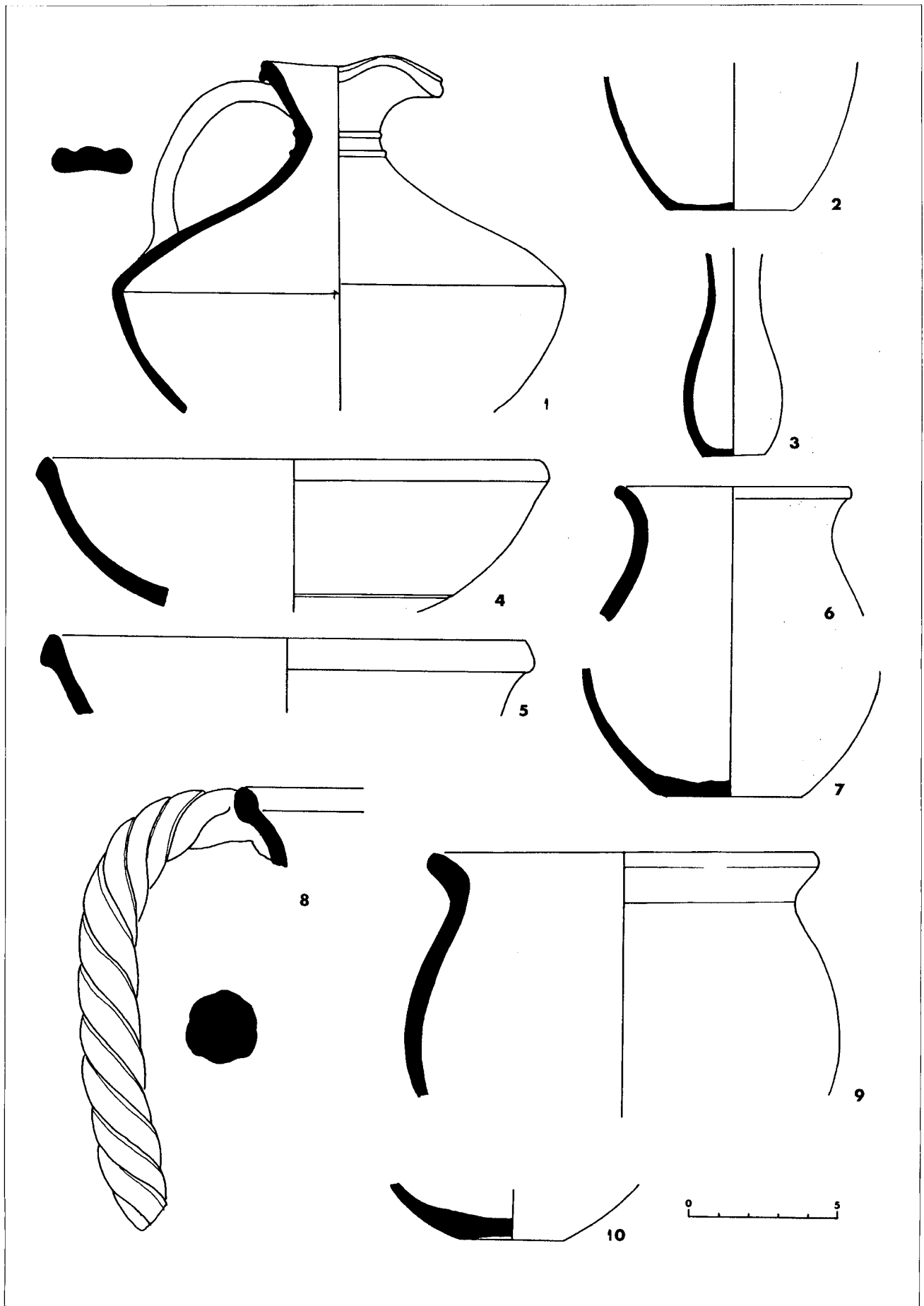

Fig. 18.- Sitja 2113. U.E. 2114. 1) Grisa de boca trilobulada. 2) Ceràmica de parets fines. 3) Ungüentari. 4 a 7) Grisa emporitana tardana. 8 i 10) Ceràmica oxidada. 9) Ceràmica comuna reduïda.

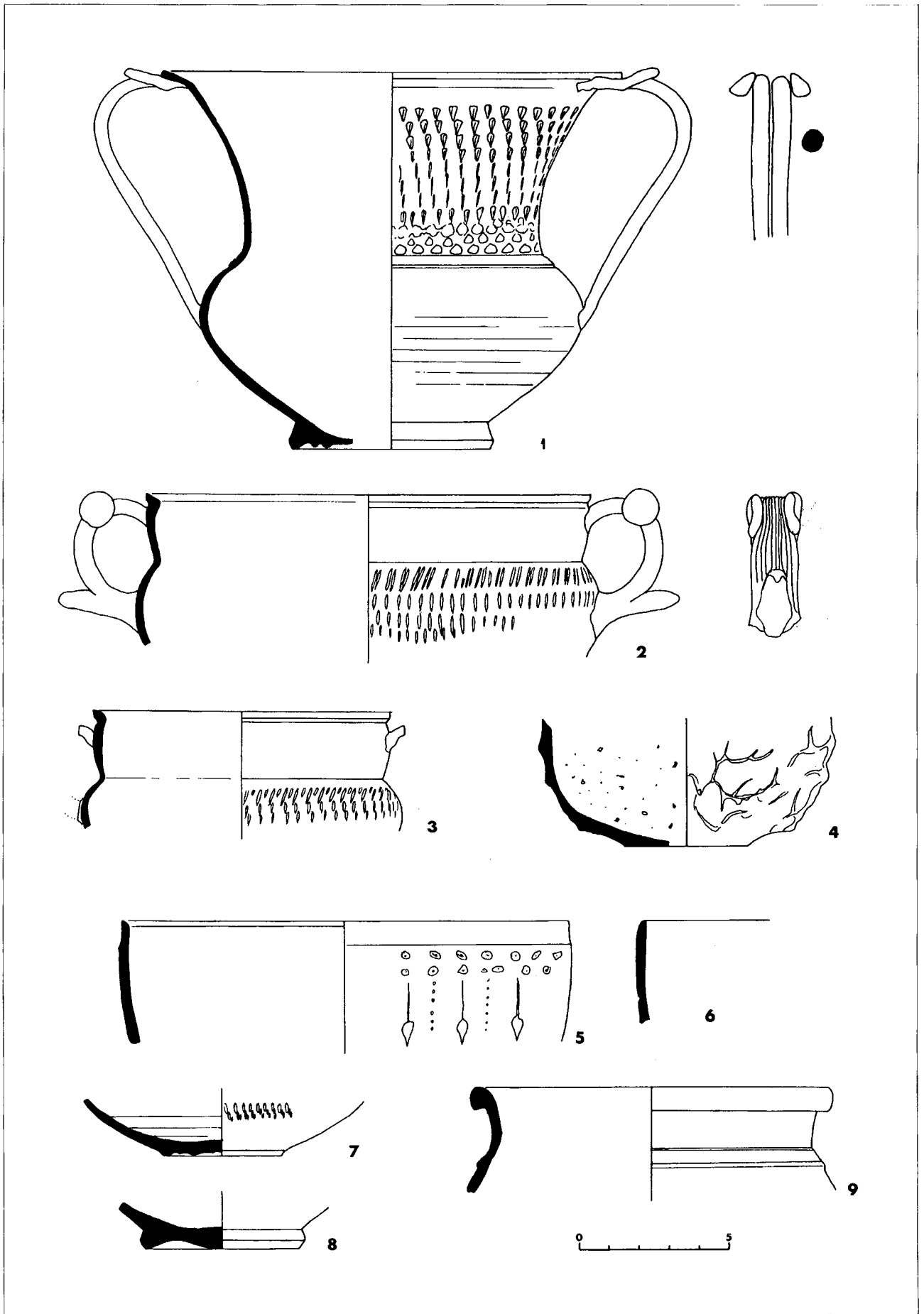

Fig. 19.- Sitja 2113. U.E. 2114. 1 a 3) Emporitana tardana imitant formes de ceràmica de parets fines. 4 a 7) Ceràmica de parets fines. 8 i 9) Grisa emporitana tardana.

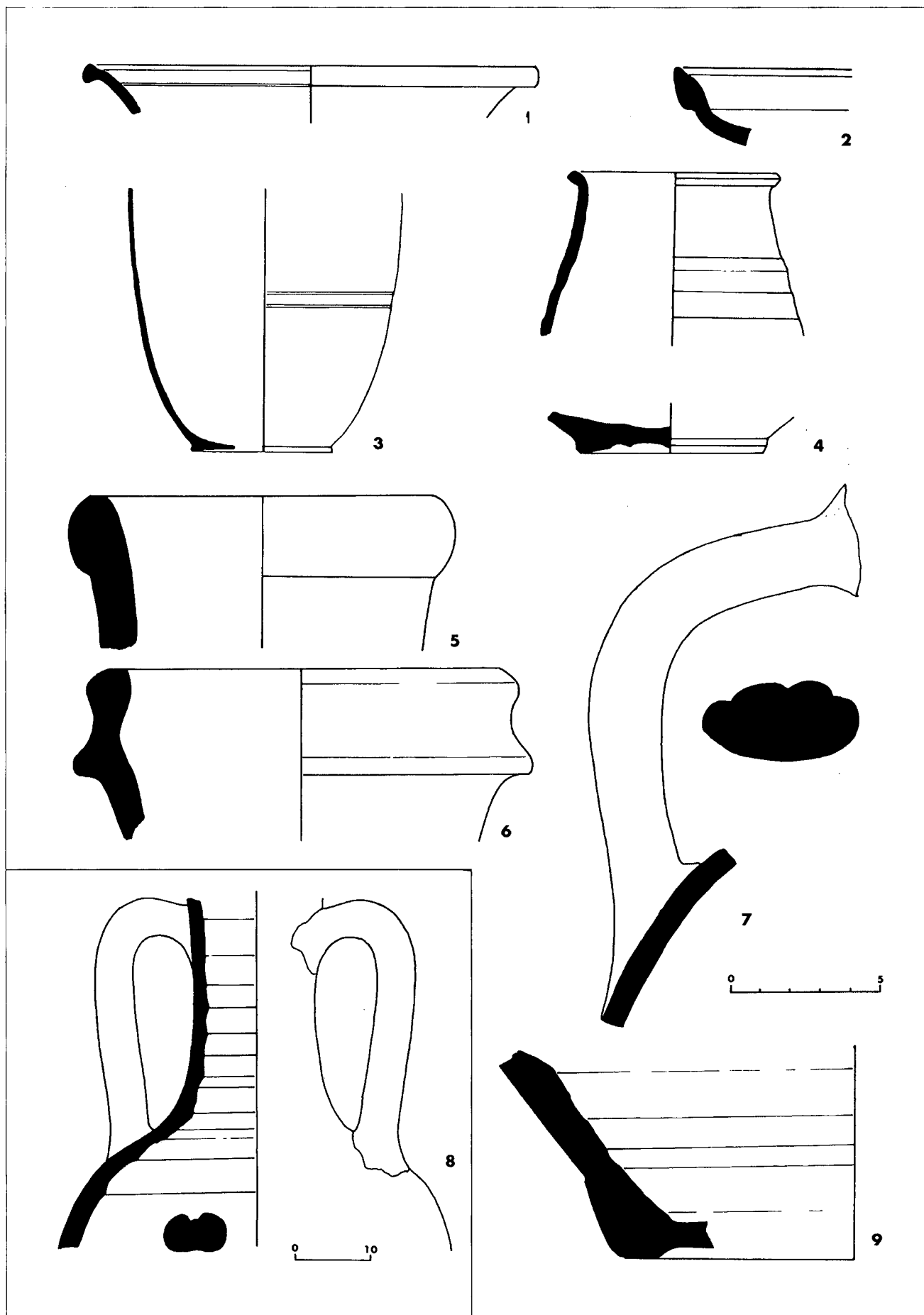

Fig. 20.- Sitja 2113. U.E. 2116. 1) Ceràmica micàcia envernissada de roig corall. 2) Sigil.lata aretina. 3) Ceràmica de parets fines. 4 i 5) Grisa emporitana tardana. 6 a 9) àmfors Dressel 2/4 bètica, indeterminades i Pascual 1. 10) Ceràmica comuna oxidada.

nes tardanes i gairebé idèntic al de la sigil.lata aretina. És possible que els vasos amb vernís negre tinguin un origen més antic, tal com va demostrar Sanmartí (Sanmartí 1974-75, p. 253), però no hi ha cap dubte que ambdues variants van conviure fins als darrers moments de la producció i són del tot contemporanis. En el cas de la sitja, al costat de fragments envernissats en vermell en trobem altres envernissats en negre. L'inici de la producció se situa entorn el darrer terç o últim quart del s. I a.C. i perdura fins un moment indeterminat del segle següent, clarament post-augustal.

Una altra producció abundantíssima a les comarques gironines i de la que ja hem parlat anteriorment, és la ceràmica grisa emporitana tardana, amb un elevat nombre de fragments a la sitja. En aquest cas, el repertori de formes documentat a la sitja és poc extens, tot i que el repertori complet de la producció abasta un nombre força alt de formes. A l'estrat només trobem el vas bicònic de tradició indígena, un plat fondo amb el llavi de secció triangular i plats que imiten la forma 1 de la ceràmica campaniana, amb el fons extern decorat en relleu i amb grafits. Aquestes últimes són possiblement les formes que més sovintegen en aquesta producció que hem de situar entre mitjan del s. I a.C. fins al primer terç del s. I d.C. I també trobem, en relació amb aquesta producció d'àmbit local, alguns bocins de ceràmica d'engalba blanca, quasi tots ells sense forma, excepte un llavi d'una gerra, que s'inscriu perfectament en el mateix context cronològic.

Una de les ceràmiques de taula més representades en el conjunt dels estrats antics de la sitja és la de parets fines, producte de qualitat que apareix normalment en contextos del s. I a.C. i durant quasi tot el segle següent. En aquest cas hem pogut documentar amb seguretat les formes Mayet 3, 10, 12, 33 i Marabini 25, a part d'altres bocins de forma indeterminada o poc precisa, normalment no identificables. Només tenim un vas de la forma Marabini 25 en la variant publicada per Puerta, d'origen força antic, ja que es data entorn el primer quart del s. I a.C., tot i que sovint apareix en conjunts de finals del mateix segle i continua comercialitzant-se fins època de Tiberi i Claudi (Puerta, 1989, p. 27 i fig. 16, 46 i 47). També d'aquest mateix moment augustal apareixen els fragments d'uns vasos de les formes Mayet 3 i 10 amb pastes de bona qualitat, a vegades de color beix i altres de color taronja o rosat.

Altres formes són lleugerament més tardanes, però no s'aparten del context augustal. És el cas de dos individus de la forma 33, amb la pasta de color gris a la part superior i rosat a la inferior. Possiblement es tracta de produccions itàliques d'inicis del s. I.

Per acabar, només hem de citar dos exemplars de la forma Mayet 12, un d'ells sencer i l'altra conservant només la base. També en aquest cas són productes de bona qualitat i ben acabats, de color beix a l'exterior i més rosat a l'interior. Mayet data la forma en el primer terç del s. I i a Empúries es documenta en nivells augustals (Mayet, 1975, p. 50; Aquilué et al., 1984, p. 162).

La ceràmica fina més ben documentada a la sitja, amb una cinquantena llarga de fragments, és la sigil.lata aretina, amb les formes Goudineau 15/17, 21, 22b i 27 i Drag. 17a pel que fa a la producció llisa i Drag. Ia oV i Drag. VI pel que fa a les decorades. Sembla que l'individu més tardà és una base de la forma Goud. 15/17 o 17A del taller de PCORNE, que es pot datar entre l'època d'August i mitjan del s. I. Una altra forma tardana, que es mou dins el mateix marge, és la Goudineau 22b, enca-

ra que l'origen de la forma és més antic. La resta de vasos de sigil.lata aretina llisa es van començar a fabricar alguns anys abans que aquests altres que hem citat i que les copes decorades. Tots, però, se situen entre els anys 20/15 a.C. i els primers anys del primer segle de la nostra era.

La ceràmica campaniana A i B, que en aquest cas és un material residual poc abundant a la sitja, hi és present amb una vintena de bocins poc significatius, entre els quals trobem només mitja dotzena de formes difícilment identificables, llevat d'un fragment d'una pàtera de la forma Lamb. 5.

Quant a les àmfores, hi són presents els tres tipus més habituals en època tardo-republicana i canvi d'era; de manera minoritària la forma Dressel 1 i Tarraconense 1 i, sobretot, la Pascual 1, abundantíssima a la sitja. De fet, cal considerar els pocs fragments del tipus Dressel 1 A com un material residual pertanyent a èpoques anteriors, atès que no casa en absolut amb el conjunt principal de ceràmiques de la sitja. Quasi la totalitat de fragments d'àmfora dels tres estrats corresponen al tipus Pascual 1, típicament augustal. A part, citarem un sol fragment d'àmfora Dressel 7/11 que també es data a la mateixa època encara que perduri més anys (Beltran, 1970, pp. 388-392).

L'estudi de les àmfores juntament amb la resta de material fi, ja sigui local o d'importació, ens permet esbrinar la cronologia del farcit de la sitja. La mateixa absència de la forma Dressel 2/4 constitueix una dada important per a establir el moment més tardà del conjunt. La forma Pascual 1, contemporània a la forma Tarraconense 1 també present a la sitja, sembla ser la més antiga de les àmfores fabricades al nostre país durant la segona meitat del s. I a.C., tot i que també es van fabricar imitacions de la Dressel 1 itàlica (Nolla & Solias, 1984-85, p. 141) i, durant el darrer terç del segle, fou el recipient més utilitzat per al transport del vi de la Tarraconense, detectant-se arreu de les nostres comarques. Cap els darrers anys del s. I a.C. o molt a començament del s. I va ser substituïda per la forma Dressel 2/4, fabricada també en aquestes contrades (Aranegui, 1981, p. 529).

Els exemplars trobats a la sitja tenen uns trets comuns que fan pensar en un únic origen. Les pastes són dures, compactes, de color vermellós fosc i força ben depurades, tot i que ténen molts grans de quars i alguna làmina de mica com a desgreixant. A vegades la seva superfície exterior és polida i presenta les restes del que sembla una fina capa d'engalba blanquinosa. Només un dels exemplars té una marca al peu, la lletra E, documentada en altres indrets en àmfores del canvi d'era (Callender, 1965, p. 124). També trobem altres marques fetes amb el dit o un punxó abans de la cocció del recipient, com és el cas d'una gran V en un pivot, força corrent en aquesta forma. És corrent trobar-hi també alguns grafits que, malauradament, no s'han conservat complets i són difícils de llegir.

Per acabar aquesta breu exposició del material dels estrats més antics de la sitja, només hem de citar alguns fragments de produccions poc representades en el conjunt. Es tracta d'alguns fragments de llàntia, de morter i ceràmiques ibèriques oxidades, així com diversos objectes de ferro, bronze (un dit d'estàtua), plom, molins de pedra volcànica i elements de construcció, com és el cas d'un basament de columna de petites dimensions fet amb calcària local, i restes de morter d'*opus signinum*. D'entre les restes faunístiques cal citar l'aparició de 3955 ossos i 538 malacològics.

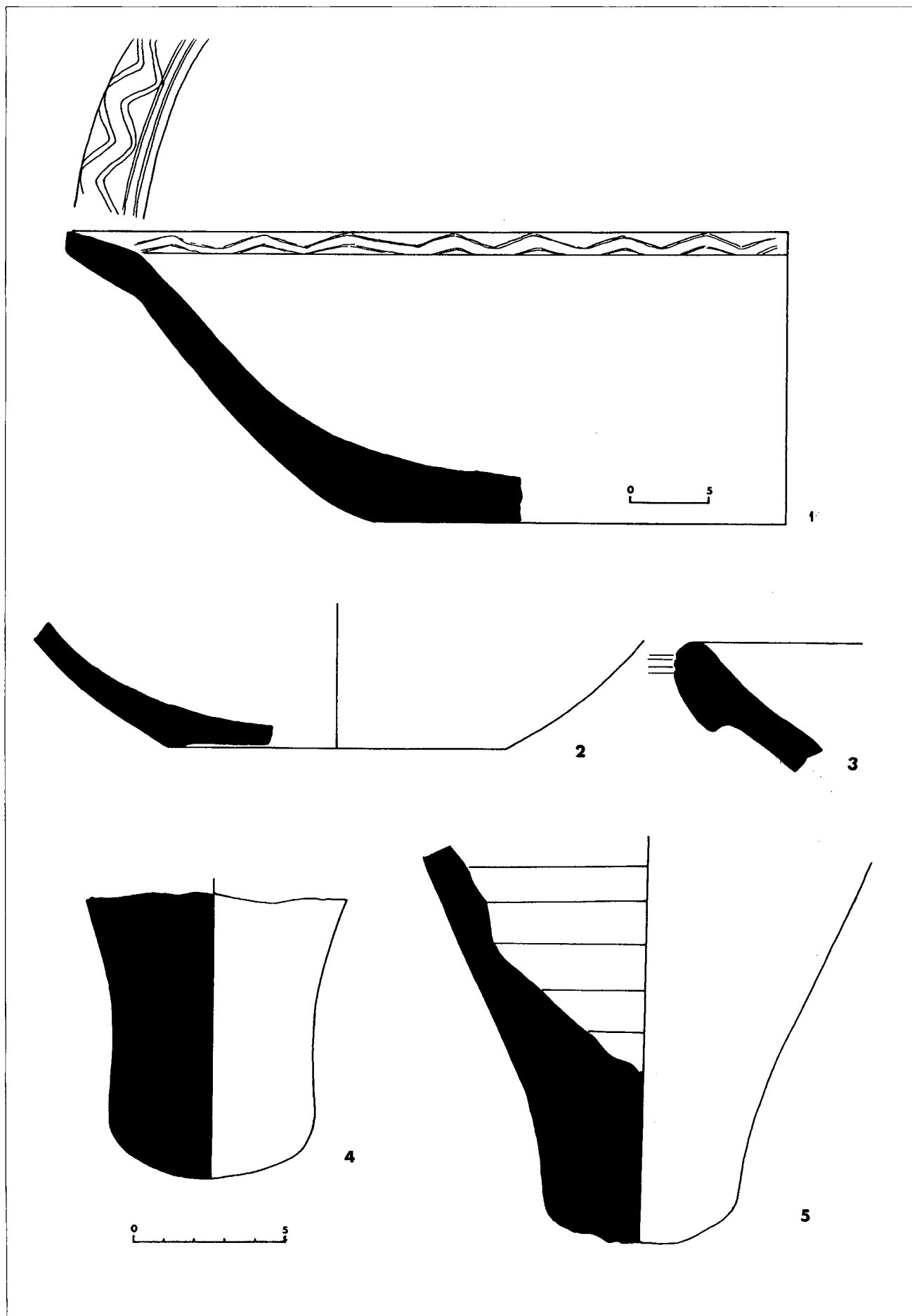

Fig. 21.- Sitja 2113. U.E. 2117. 1 i 3) Gibrells de ceràmica oxidada decorats. 2) Morter. 4 i 5) Peus d'àmfora.

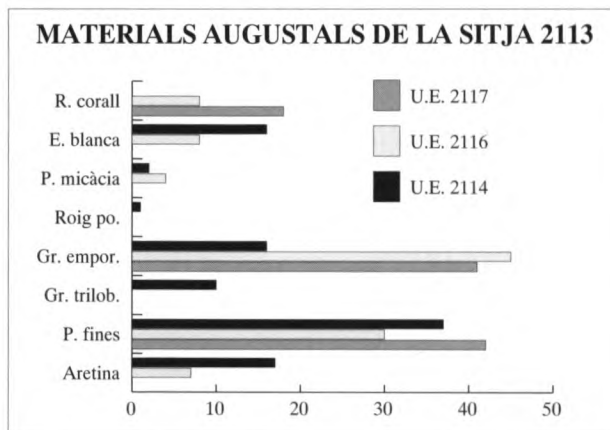
L'estudi detallat d'aquest conjunt de materials dels estrats 2062, 2063 i 2068 de la sitja, amb uns paral·lels absoluts en les excavacions del sector de la Cúria i la Basílica del fòrum d'Empúries, l'absència de les àmfores Dressel 2/4 i la presència de sigil·lates aretines antigues i clàssiques, ens permet datar aquests estrats en un moment molt proper al canvi d'era, possiblement entre els anys 20 a.C. i el primer decenni del segle següent (Aquilué et al., 1984, p. 159; Merino & Rocas, 1989, p. 126).

Sitja 2113

La tercera de les sitges excavades fins ara als Tolegasos té un aspecte clarament diferent al de les anteriors, tot i que el material aparegut en el seu interior també correspon majoritàriament al canvi d'era, llevat del de l'estrat superior, que contenia algunes intrusions lleugerament posteriors. A diferència de les altres dues, aquesta sitja conserva molt bé la seva forma i estructura i no va sofrir esllavissaments en època antiga. Té la forma típica d'olla i la seva boca, sencera, és molt estreta i en forma de tub. A la seva part superior hi havia les restes dels fonaments d'un basament de columna fet amb pedres i argamassa i les terres que hi estaven en contacte varen sofrir una remoció i les intrusions de materials que permeten datar la construcció del pilar i de l'edifici que hi estava en relació. Podem avançar que aquesta data es pot situar a mitjan del s. I d.C., coincidint amb el moment de construcció de les estructures i edificis de la fase 1 que estudiarem més endavant.

Des del punt de vista morfològic, de textura i composició de les terres, el farcit de la sitja es dividia en quatre estrats, tot i que els tres inferiors són contemporanis i les característiques i diferències de les seves terres responen més als resultats i manera de ser-hi abocades que a una veritable diferenciació cronològica (U.E. 2115, 2116 i 2117). Una vegada més, bocins de ceràmica d'uns i altres casen entre ells. Únicament l'estrat superior s'ha de separar dels altres, ja que és el resultat de la remoció del farcit original i conté materials més tardans que la resta de nivells (U.E. 2114). Malgrat tot, el lot principal de ceràmica de l'estrat 2114 és semblant al que trobarem a la resta d'estrats. Pel que fa als estrats més antics, entre ells hi havia un tel de cendres d'un o dos centímetres, abocat expressament i d'un sol cop, que contenia moltes restes vegetals i un elevat nombre de granes de raïm i cereals que ens han permès documentar, una vegada més, els tipus de conreus predominants a l'explotació en un moment concret.

Quant al material ceràmic de la primera capa de terres, els fragments més tardans corresponen a la ceràmica vidriada romana, amb dos bocins, i a la sigil·lata africana A i ceràmiques africanes de vora fumada, amb un total de 18 fragments que corresponen a un nombre màxim de tres individus. Un altre conjunt de material relativament tardà és el format per les sigil·lates sudgal·liques, amb 22 fragments que corresponen bàsicament a bols de la forma Drag. 27 i 35 (fig. 16, 1 a 7) i plats de les formes Drag. 2/21, 18/37 i possiblement a la Drag. 15, així com un fragment de paret d'una cassola de la forma 37 (fig. 16, 6). Cronològicament hi ha algunes diferències entre aquests productes, ja que ofereixen un ventall ampli que va des del primer quart del s. I fins la primera meitat del s. II. En general, però, es pot reduir aquest marge en un període de producció comú a tots ells i que es pot situar entre l'any 50 per a les

formes més antigues i el 100/125 per a les més modernes.

A part d'aquestes produccions més recents, la resta de material s'adiu més amb la cronologia augustal del farcit principal de la sitja. Fins i tot sembla força antiga una gerra de ceràmica grisa de boca trilobulada (fig. 18, 1), producció que es va iniciar en època d'August i va perdurar fins ben entrat el s. I.

La resta de materials augustals dels estrats 2115, 2116 i 2117 són els típics que trobem arreu en contextos paral·lels, per tant, no repetirem altra vegada el que ja hem dit en l'estudi del material de la sitja 2060. Citarem, només de passada, la presència de sigil·lates aretines lliures i decorades, d'entre les que cal remarcar una copa atribuïble a la forma Drag. V (fig. 29, 8) i alguns bols de les formes Goudineau 32 i 38-A, corresponents a la primera quinzena de la nostra Era (fig. 16, 9 a 11).

D'entre les produccions locals cal destacar alguns plats de ceràmica grisa emporitana tardana (fig. 18, 4 i 5) i dues copes de ceràmica de parets fines assimilables a les formes Mayet 10 i 11, amb unes argiles molt característiques del país (fig. 19, 1 a 3). En el cas de l'exemplar millor conservat, la pasta és de color rosat fosc a l'interior, amb la part superior de color gris i la superfície externa és de color castany fosc, quasi grisa. També l'interior de la secció és de color gris, amb granets de quars i calç i força fina. Possiblement està directament relacionada amb les ceràmiques emporitanes tardanes.

Un dels productes més nombrosos són les àmfores, tot i que amb poques formes que ens ajudin a esbrinar la seva cronologia. No obstant, observem que predominen els exemplars de fabricació local, especialment les àmfores Dressel 1/ Pascual 1 i les emporitanes Dressel 8 (fig. 17, 1 i 2), totes elles datables entre la fi del s. I a. C. i els primers anys del segle següent. També corresponen a aquesta mateixa època alguns colls i vores d'àmfores bètiques de salaons (Dressel 7/11), detectades a les excavacions de la veïna ciutat d'Empúries en nivells augustals (Aquilué et al., 1984, p. 155), així com alguns fragments de Dressel 2/4, en aquest cas, d'indubtable procedència bètica igual que dues vores del tipus Dressel 20 (fig. 17, 5 a 8 fig. 20, 6). Dins el conjunt d'àmfores i com a material residual però no gaire més antic que el lot principal, cal citar només alguns llavis de Dressel 1 amb pasta DB itàlica (fig. 17, 9 i 10).

El material ceràmic dels estrats antics (U.E. 2115, 2116 i 2117) és quasi idèntic al del primer estrat, però sense un sol bocí posterior al primer quart del s. I de la nostra era. Es repeteixen les formes i produccions, en nombre més baix però amb uns percentatges semblants tal com es pot veure a les gràfiques.

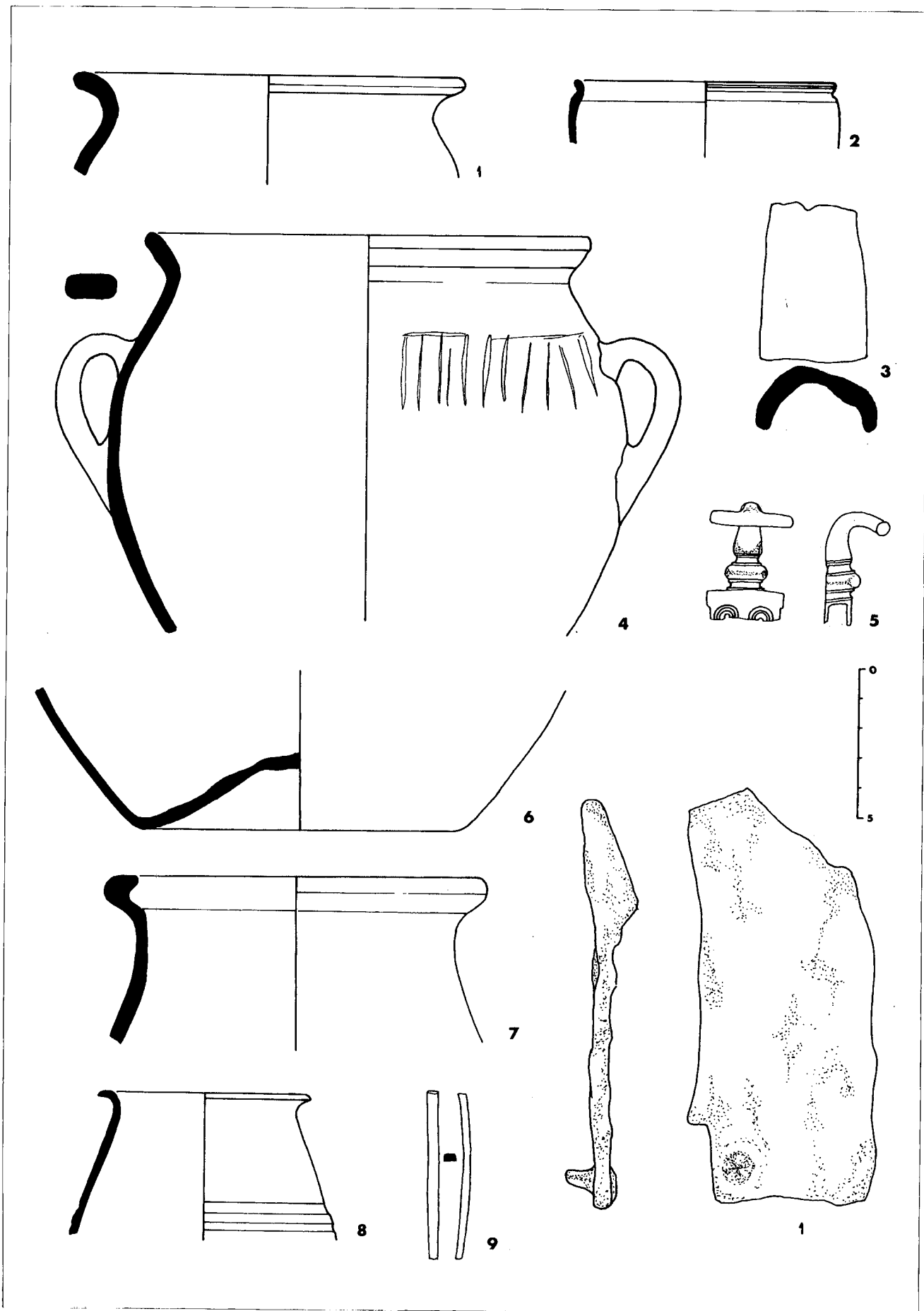

Fig. 22.- Sitja 2113. U.E. 2117. 1 i 4) Ceràmica comuna reduïda. 2) Ceràmica de parets fines. 3) Tub de ferro. 5) Fermall de bronze d'un arnès de cavall. 6 i 7) Ceràmica d'engalba blanca. 8) Grisa emporitana tardana. 9) Agulla d'os. 10) Eina de ferro.

CONCLUSIONS

Tal com dèiem al començament, la informació proporcionada pel contingut de les sitges té poca importància si la treiem del seu context. L'estudi d'un lot de ceràmica més o menys nombrós i variat, de més o menys qualitat, ens poc servir de ben poc en aquestes circumstàncies. Només situant les diverses troballes en el seu marc cronològic podem entreveure una fase tardo-republicana de la vil.la més rica i important del que deixa endevinar l'estudi del jaciment i de les pobres estructures antigues o anteriors a la fase alto-imperial localitzades en el decurs de 12 campanyes d'excavació.

Les restes constructives que no trobem *in situ*, les que ens podrien mostrar i documentar la primera vil.la construïda a la manera romana, i fins i tot l'establiment indígena anterior, les trobem engrunades al fons de les diferents sitges i dipòsits que calgué obliterar en el moment de construir-se altres edificis posteriors; senzillament, perquè feien nosa, tant per a l'edificació com per a la circulació i treball a l'explotació rural més recent.

Aquest conjunt de troballes permet, d'una banda, confirmar l'existència d'una primera edificació tardo-republicana, un precedent antic de la vil.la i, de l'altra, suggereix un munt d'hipòtesis i possibilitats d'investigació en aquest camp, obrint interrogants que, malauradament, l'estat del jaciment no sempre ens podrà respondre. Però no volem perdre d'oportunitat de posar-nos algunes qüestions i donar-ne, encara que sigui a manera d'hipòtesi, la resposta, sabent que en futures campanyes d'excavació podrà ser rebutjada o confirmada i que sense una exploració aprofundida del territori no podem entendre mai alguns dels problemes que planteja el jaciment.

En primer lloc, està fora de dubte l'existència d'un primer assentament i la seva activitat agrícola, ja que, a part del material arqueològic que es troba habitualment, s'ha recollit gran quantitat de carbons i granes, tant de cereals (especialment blat i ordi), com de vinya a les terres dels farcits de gairebé tots els dipòsits i sitges. Però l'existència d'aquesta vil.la planteja interrogants quant al seu origen i a la seva evolució, més complexa del que podria semblar en un principi. Les restes trobades en un dels dipòsits situats a l'est del jaciment contenien elements de construcció clarament indígenes; per exemple, restes de fang cuit amb empremtes de canya pròpies de les cobertes de les cases ibèriques, o altres restes de fang cuit amb empremtes de fragments d'àmfora a la seva part inferior semblants o idèntiques a les lloses de llars indígenes documentades en altres jaciments propers. Vora aquest àm-

bit i en altres punts del jaciment també trobem forats de pal de difícil interpretació i sense connexió amb les estructures romanes.

Això ens fa pensar -i ho diem amb totes les precaucions- que el primer assentament dels Tolegassos hauria estat un hàbitat indígena format per una casa modesta i alguna cabana construïda amb materials lleugers i algunes sitges. Potser era una granja o una explotació de caràcter familiar. No seria el primer cas documentat en aquesta comarca. Recordem, per exemple, les sitges dels Planells i els fons de cabana citats en el capítol anterior, les quals contenien un material molt semblant al dels Tolegassos.

Si entrem plenament a examinar les restes i indicis del que considerem el primer edifici, encara que sigui indígena, podem veure que alguns elements indueixen a pensar que el període que anomenem "precedents" s'hauria de dividir en diverses fases, molt difícils de copsar. És evident, però, que si dins una sitja farcida durant l'últim quart del s. II a.C. trobem restes de paviment d'*opus signinum* amb tesselles que, recordem-ho, està fet amb morter i esquerdisos d'àmfores Dressel 1 i ceràmica d'engalba blanca, entre altres materials, vol dir que en el moment de farcir-se la sitja o poc abans hi va haver una reestructuració del primer edifici. Ens trobem, per tant, davant els indicis d'una subfase dins la de "precedents".

Aquest no és l'únic cas. Tant a la sitja 2060 com en els estrats de farcit del dipòsit (U.E. 2119 i 2124), com a la segona sitja, tots ells augustals, tornem a trobar nous elements constructius. Aquesta vegada, fragments de columna de pedra calcària i segments de cercle de columna de ceràmica, així com una excepcional *tegula* sencera amb forat de xemeneia. Novament trobem indicis d'una altra reforma en un edifici i, suposem, d'una nova subfase prèvia a la fase 1 de la vil.la.

És difícil lligar tots aquests elements i aquestes restes més antigues. Aparentment i físicament, no hi ha cap nexa de connexió entre uns i altres. Les sitges i dipòsits se situen a la zona més alta del jaciment, però no s'acaba de veure la relació més íntima que hi hauria entre ells. Ara per ara, només podem parlar amb seguretat d'uns canvis que van esdevenir a l'últim quart del s. II a.C. i d'un gran canvi que va tenir lloc en època augustal, moment en què es construï un nou edifici i es van obliterar definitivament les grans sitges i dipòsits, abandonant-se per sempre aquell arcaic sistema d'emmagatzematge i substituint-se, ja en el primer moment de la fase 1 alto-imperial, per un magatzem de *dolia* a la manera de les altres vil.las romanes típiques.

BIBLIOGRAFIA

- AQUILUÉ J. MAR R. NOLLA J.M. RUIZ DE ARBULO J. & SANMARTÍ E. (1984) *El Fòrum romà d'Empúries. (Excavacions de l'any 1982)*. Barcelona.
- ARANEGUI C. (1981) La producció de ànforas romanas en el País Valencià; estado de la cuestió. *Archivo de Prehistoria Levantina*, XVI, pp. 529-538.
- BELTRAN LLORIS M. (1970) *Las ánforas romanas en España*. Saragossa.
- CALLENDER M.H. (1965) *Roman Amphorae*. Oxford.
- CASAS GENOVER J. (1981) L'estació romana del Camp del Bosquet (Camallera, Alt Empordà). I) L'aljub. *Revista de Girona*, 91, Girona. pp. 37-44.
- CASAS GENOVER J. (1982) La tomba de la Clota Grossa (L'Escala, Alt Empordà). *Cypsela*, IV. Girona, pp. 157-163.
- CASAS GENOVER J. (1989) *L'Olivet d'en Pujol i Els Tolegassos. Dos establiments agrícoles d'època romana a Viladamat*. C.I.A. Sèrie Monogràfica, 10. Girona.
- CASAS J. & NOLLA J.M. (1993) *L'abocador oriental de la vil·la de Tolegassos (Viladamat, Alt Empordà)*. Estudis Arqueològics, I. Universitat de Girona.
- COMUNES I: CASAS J. CASTANYER P. NOLLA J.M. & TREMOLEDA J. (1990) *Ceràmiques comunes i de producció local d'època romana. I. Materials augustals i alto-imperials a les comarques orientals de Girona*. C.I.A. Sèrie Monogràfica, 12. Girona.
- DUPRE RAVENTÓS X. (1985) Nanses de fogó amb decoració de caps de Silè. *Fonaments*, 5. Barcelona, pp. 137-142.
- HAYES W. (1972) *Late roman pottery*. Londres.
- MAYET F. (1975) *Les céramiques à parois fines dans la Péninsule Ibérique*. CNRS. París.
- MERINO J & ROCAS X. (1989) Estudi de tres àmbits significatius. *L'Olivet d'en Pujol i Els Tolegassos. Dos establiments d'època romana a Viladamat* (J. Casas ed.) Girona. pp. 105-160.
- MOREL J.P. (1981) *Céramique campanienne. Les formes*. École Française de Rome. París.
- NOLLA BRUFAU J. M. (1976) Una producció característica. Les àmfores DB. *Cypsela*, II, Girona, pp. 201-230.
- NOLLA BRUFAU J.M. (1981) La ceràmica d'engalba blanca. Una nova aportació a l'estudi del període baix-republicà (segles II-I a.C.), al nord-est del Principat. *Estudi General*, I, Girona, pp. 51-62.
- NOLLA J.M. & SOLIAS J.M. (1984-85) L'àmfora Tarraconense I. Característiques, procedència, àrees de producció, cronologia. *B.A. Reial Societat Arqueològica Tarraconense*, 6 i 7. Tarragona, pp. 107-144.
- PUERTA LOPEZ C. (1989) *Baetulo. Ceràmica de parets fines*. Monografies Badalonines, 11. Badalona.
- SANMARTÍ GREGO E. (1974-75) Nota acerca de una imitació de la sigilata aretina detectada en Emporion. *Ampurias*, 36-37. Barcelona, pp. 251-261.
- SANMARTÍ GREGO E. (1978) *La ceràmica campaniense de Emporion y Rhode*. Barcelona.